

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2011

Veronika Husvéthová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA STREDOEURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ**

**Nyelvjárási jelenségek változásvizsgálata Bős nagyközségben
Skúmanie zmien nárečových javov v obci Gabčíkovo**

Bakalárska práca

Študijný program: MJAJb08

Školiace pracovisko: Katedra maďarského jazyka a literatúry

Školiteľ: titul, meno a priezvisko školiteľa: PaedDr. Presinszky Károly, PhD.

Nitra 2011

Veronika Husvéthová

Podpísaná Veronika Husvéthová čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracoval(a) samostatne, podľa použitej literatúry.

Alulírott Husvéth Veronika becsülettel kijelentem, hogy a záródolgozatom saját munkám eredménye.

.....

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném kifejezni tiszteletemet, és köszönetet mondani PaedDr. Presinszky Károly, PhD. tanár úrnak a sok segítségért, a rengeteg jó tanácsért és támogatásért, amit a munkám írása során nyújtott nekem.

Pod'akovanie

Touto cestou chcem vyjadriť pod'akovanie vedúcemu bakalárskej práce PaedDr. Károlyovi Presinszkymu, PhD. za odborné vedenie, cenné pripomienky, a rady pri vypracovaní bakalárskej práce.

Abstrakt

Táto práca je zameraná na skúmanie zmien nárečia v obci Gabčíkovo, nachádzajúcej sa na Žitnom ostrove; prevažná väčšina obyvateľov obce je maďarskej národnostnej menšiny. V prvej časti práce uvádzam zhrnutie dejín obce vrátane pôvodu jej názvu a charakteristiky významných pamätihodností. Druhú časť práce tvorí komplexná analýza nárečia obyvateľov obce.

V rámci prieskumu ešte pred samotným písaním tejto práce som pripravila základný formulár s vopred stanovenými 283 otázkami. Tieto otázky som položila desiatim osobám. Medzi vybranými obyvateľmi boli dvaja mladiství, dvaja v stredných rokoch a šesť starších ľudí. Odpovede obyvateľov boli nahrané na diktafón. Následne som tieto odpovede spracovala a tým som vytvorila súbor údajov, ktorý sa stal základom mojej analýzy. Údaje som porovnala s nateraz zistenými poznatkami z iných obcí v rámci Žitného ostrova. Hlavným prínosom tejto práce je detailná charakteristika nárečia, jej funkcie a v neposlednom rade jej roztriedenie. Podrobne som sa zamerala na tie špecifické javy v nárečí, ktoré sú obyvateľmi najčastejšie používané. Takto získané výsledky ukazujú, že v porovnaní so staršími zisteniami v súčasnosti už klesá miera používania nárečových slov a obyvatelia preferujú skôr spisovný jazyk. Počas výskumu som nadobudla veľa nových skúseností, ktoré chcem uplatniť aj v budúcnosti.

Kľúčové slová: nárečie, zmeny v nárečí, dotazník

Abstract

This work is based on a research of a special Hungarian dialect used in my home village, called Bős-Gabčíkovo. This village is situated in the south-western part of Slovakia, where most of the inhabitants are of Hungarian nationality. The first part of the thesis deals with the history of the village; it mentions the famous castle and offers a characteristic of the local blazon and the flag, as well as of the nationalities and of the religion practiced in this region. The second part is about language variations and the basic characteristic of the local dialect.

Before starting to write my work, I had asked 10 inhabitants who were requested to answer 283 questions. Among them there were two young, two middle-aged and six older people. After processing their answers I organised the pronounced words from our dialect into charts. I compared the answers with the previously gathered answers from other villages that are located nearby. The results demonstrate that the usage of the dialect in the countryside is decreasing and people tend to use formal language more frequently.

Key words: dialect, language variations, questionnaire

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	8
1. A kutatás helyszíne: Bős.....	10
1.1. Bős története.....	11
1.2. Bős helységnév eredete.....	11
1.3. A bősi Amade-kastély.....	12
1.4. A bősi címer és zászló.....	13
1.5. Népszámlálási adatok.....	13
2. Nyelvváltozatok.....	14
2.1. A nyelvváltozatok jellemzői és funkciói.....	15
2.2. A magyar nyelvjárások osztályozása.....	15
2.3. A csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoport sajátosságai.....	16
3. A kutatás folyamata és eredményei.....	18
3.1. Magánhangzó-jelenségek.....	20
3.1.1. A zárt <i>ĕ</i> -zés.....	20
3.1.2. A zárt <i>í</i> -zés.....	21
3.1.3. Az <i>á</i> utáni asszociatív <i>o</i> -zás.....	23
3.1.4. A magánhangzó rövidülés.....	24
3.2. A mássalhangzó-jelenségek.....	25
3.2.1. A szótagzáró <i>l</i>	25
3.2.2. Mássalhangzónyúlás.....	27
3.3. A magán- és mássalhangzós jelenségek összesítése.....	28
3.4. A válaszok összehasonlítása a korábbi adatokkal.....	29
4. Szociolingvisztikai kérdőív.....	30
5. Szövegminta.....	31
Összegzés.....	33
Resumé.....	34
Felhasznált irodalom.....	35
1. Melléklet: Bős képekben.....	36
2. Melléklet: A kérdőív.....	40

Bevezetés

Elsősorban személyes tapasztalataim keltették fel az érdeklődésemet a nyelvjárás változásvizsgálata iránt, hiszen szüleimtől a nyelvjárást tanultam meg először, ez az anyanyelvem. A nagyszüleim Ógellén laknak, és már egészen kicsi korom óta érdekeltek azok a szavak, kifejezések, amiket a nagymamám és nagyapám másképp használt, mint mi otthon. Néha órákat tudtunk erről a témáról beszélgetni, és ha akkor feljegyeztem volna ezeket a beszélgetéseket, illetve a másképp használt szavakat, kifejezéseket, bizonyára egy terjedelmesebb munkát tudnék belőle írni.

Később, mikor iskolába kezdtem járni, megismerkedtem a köznyelvvél, és rájöttem, hogy a mi beszédmódunk, a nyelvjárásunk a mi saját kincsünk, amit meg kell tartanunk. Fontosnak tartom, hogy az utókor is megőrizze ezt a kincset, hiszen ez csak a miénk, senki másé.

Tudjuk, hogy a nyelvünk állandóan változik. Régebben is figyeltem azokat a szavakat, amelyeket idős emberektől hallottam vagy olvastam és ma már kikoptak a nyelvjárásból. Már akkor próbáltam megfejteni, hogy mire is használták az egyes kifejezéseket, például amelyek a mezőgazdasághoz vagy kézművességhez kapcsolódnak. Zalka Lóránt 2000-ben írt szakdolgozatot *A népi magyar konyha szakszókincse Bősön* címmel, amit szintén érdekesnek találtam. Kutatásom remélem hasznos lesz a jövőben is, amikor már más, új szavakat fognak használni; a modern technológia bizonyára rengeteg alkalmat fog adni arra, hogy nap mint nap újabb és újabb szavakkal gyarapodjon a szókincsünk. Majd akkor azonban, ha valaki a mi történelmünket fogja vizsgálni, szüksége lesz a mi korunk nyelvhasználatára, hogy milyen szavakat használtak az emberek a mindennapokban.

Záródolgozatom elején Bős történelmének kisebb szeleteit említem meg. A helységnevé eredetének felkutatására több forrást is tanulmányoztam, amelyekben azonos információkat találtam. Bős egyik legnagyobb nevezetessége az Amade-kastély, amihez helyi legenda is kötődik; később ezt is részletezem. Az első nagy fejezetet a bōsi címer és zászló jellemzésével, majd a népszámlálási adatokkal zárom le.

A második fejezetben a nyelvváltozatokat jellemzem, és tisztázom a nyelvközösség fogalmát. Ezután a nyelvjárások jellemzőit, funkcióit, majd osztályozását részletezem, valamint kifejtem a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoport sajátosságait.

A harmadik fejezet elején részletezem a kutatás folyamatát. A feldolgozási szempontok közül a magán- és mássalhangzós jelenségeket, azon belül is a zárt *ĕ*, a zárt *í*, az *á* utáni asszociatív *o*, a magánhangzó rövidülés, a szótagzáró *l*, valamint a mássalhangzónyúlás jelenségét vizsgálom részletesen. Az összesítés után az adatokat összehasonlítom a korábbi, más csallóközi településeken gyűjtött adatokkal, majd közlöm a szocolingvisztikai kérdőív egyes eredményeit. Ezután, a szövegmintában olvasható két beszélgetés részlet, amit két adatközlővel készítettem, és szöveg alapján rámutatok további nyelvjárási jelenségekre, amelyekre a záródolgozatomban már nem tudtam kitérni.

Az összegzésben kifejtem a vizsgálatok eredményét, hogy mely nyelvjárási jelenségek használata csökken és melyeké nem.

1. A kutatás helyszíne: Bős

1.1. Bős története

Bős Duna menti nagyközség a Dunaszerdahelyi járásban. 1264-ben IV. Béla uralkodó az Amade családnak ajándékozta ezt a települést. Bős fejlődésének történetében nagy változás megy végbe a XIV. században, ugyanis ekkor Nagy Lajos király heti vásártartások jogával ruházta fel a települést. Erről oklevél is tanúskodik, amely szerint ezt a jogot az Amade család kérésére ajándékozta az uralkodó a falunak a neki tett szolgálataiért cserébe (Kiss 1984: 19). A földesúr a vásáron vámot szedett, ami a számára közvetlen hasznot hozott. Ekkor azonban Bős mezővárossá még nem lépett elő, de a lakosság rétegződésének folyamata elindult. Nem minden hetivásár tartásának jogával rendelkező település volt mezőváros; Bős is csupán a XV. században kapta meg Mátyás királytól ezt a kiváltságot. Valószínűleg előnyös fekvése miatt kapta meg ezt a rangot, hiszen az egyik fő kereskedelmi útvonal mentén terült el: Győr–Somorja, illetve Pozsony között. A település nagyságát az is bizonyítja, hogy az 1553-as portális összeírás alapján már 25 porta után fizetett adót. Az 1720-as években már vendéglőt, valamint 29 adófizető portát is említenek a források (Kiss 1984: 26). 1828-ban 1803 lakost számlálnak, a XIX. század végén Fényes Elek feljegyzéseiben 2027 lakost említ (idézi Kiss 1984: 26). A település rohamos fejlődése szorosan összefügg a kereskedelem, az ipar és a mezőgazdaság állandó fejlődésével.

A katasztrófák sem kerülték el a települést. A pestis 1347-ben megtizedelte a lakosságot, sokan meghaltak vagy elmenekültek, s helyüket más telepések foglalták el. A források szerint 1861-ben és 1867-ben a község nagy része leégett, sokan hajlék nélkül maradtak (Kiss 1984: 27). A megáradt Duna és a talajvíz gyakran nagy károkat okozott ezen a környéken. Az itt élő emberek azonban sokszor örültek is a folyónak, hiszen mellékágainak bő halállománya volt, ami hozzásegítette őket mindennapi megélhetésükhöz.

Bős mezőváros ipari fejlődésének legfőbb bizonyítéka a cukorgyár, amely a múlt század első felében működött az Amade család birtokán. A nagytanyai cukorgyárral együtt Pozsony megyében az első cukorgyárak közé tartozott. A répából készült cukor gyártása csak ebben az időben terjedt el hazánkban.

Régi iparág volt a malomipar is, ami a XIII. században honosodott meg. A falut körülvevő nagy vízbőség miatt valószínűleg vízimalmok működtek, amelyeket tavasszal

kivontattak és a tél beálltával húztak partra ismét. Takáts Sándor tanulmányai szerint az úszó, vagyis a Duna-ágakon kikötött vízimalom volt a legelterjedtebb malomfajta ezen a területen (Kiss 1984: 28).

A zsidók letelepedésének pontos idejét a faluban eddig nem sikerült meghatározni, de annyi biztos, hogy a 19. század elején már voltak itt zsidók, 1900-ban pedig mintegy 120 zsidó család élt itt.

A második világháború előtti időszakban nagy volt a szegénység és az elnyomatás. A falu határában jobb minőségű földek voltak, amik a földbirtokosok és az egyház tulajdonában álltak, és a jog nélküli napszámosok, cselédek műveltek. Bős olyananyaközségek közé tartozott, amelynek volt saját iskolája, fürdője, vágóhídja és rabbija is. A környező falvakból is csatlakoztak a bőszi hitközösségbe, amely ortodox jellegű volt. A zsidók többségére erősen hatott a dunaszerdahelyi Jehuda Aszád rabbi, neki köszönhetően a budapesti kongresszuson a bősiek csatlakoztak az ortodox irányzathoz.

Bősön ma egy zsidó sem él. A zsidó temető a falu északi részén, az országúttól kb. 400 méterre fekszik. Kisebbik részén vannak csak sírok, többségében héber feliratokkal, magyar feliratok csupán az újabb síremlékeken vannak (Presinszky–Szilvássy 2008: 41-44).

1997-ben a községben népszavazást tartottak, melyben a bősiek dönthettek a városi rangra való emelés mellett vagy ellen, de mivel alacsony volt a részvételi arány, a szavazást érvénytelennek nyilvánították (vö. Zsigmond és mtsai. 2009: 124).

1.2. A Bős helységnév eredete

Valamivel több, mint kilencszáz éve megszületett az első dokumentum a Duna bal partján, a Csallóköz közepének déli részén fekvő helységről, Bösről. Szervezett lakhellyé az Árpád-háziak idején vált. Jerney történész Bős legkorábbi helynevének a *Beys* helységnevet tartja egy 1102-ben keletkezett oklevél alapján (idézi Végh 1998: 7). A 14. század közepén *Bess* formában említik a falu nevét, de egy 1398-as dokumentumban megint *Beus* alakban szerepel (Végh 1998: 7). 1773-ban előbb *Böös*, majd *Böös* formában íródott, és így is használták egészen az 1900-as évek elejéig. 1911. augusztus 14-én már *Bős* a község megnevezése.

A trianoni döntés a helységnévre is kihatott: a hivatalos csehszlovák adatok alapján a falu neve *Beš* lett egészen 1938-ig, amikor ismét felvehette a *Bős* nevet. 1948-tól azonban hivatalosan a lakosság megkérdezése nélkül, hatósági erőszakot alkalmazva a

Gabčíkovo helynevet vezették be. Az új helységnév a szlovák *Gabčík* családnévből származik; Jozef Gabčík részt vett az 1942-ben Prágában elkövetett, a német megszállókat megszemélyesítő R. Heydrich elleni merényletben (Végh 1998: 7).

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára szerint Bős helységnév, a Csallóközben Dunaszerdahelytől délre terül el. Pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással, alapjául szolgált a *bő* szn. (Kiss 1978: 251).

Bős környékén, a Csiliz patak mentén valamikor különböző kisebb települések keletkeztek. Ezek jelentős része dűlőnevek formájában maradt csak meg, mint például *Arpár* vagy *Árpád*, illetve *Árpádsuka*, *villa Vitéz*, *Pogány*, *Bálványvíz*, *Pogánysziget*. A községhez tartozik még *Feketeerdő*, *Tejke* vagy *Telke*, *Nagyvarjas*, *Kisvarjas*, *Falusziget*, *Nagyerdő*, *Malomfölde*, *Ille* és *Kotliba* (vö. Zsigmond és mtsai. 2009: 126).

1.3. A bósi Amade-kastély

A 14. század második harmadában épült, a 15. században alakították át még a gótika szellemét megőrizve, de 1770-ben várkonyi Amade Tádé gróf kívánságára teljesen átépítették már barokk stílusban (l. melléklet 1. ábra). Ezután 1886-ban neobarokk stílusú sekrestyével és kápolnával bővítették az épületet. Az eredeti építményből csupán a félköríves ablakok és a főkapu maradt meg. 1965-66-ban, majd a 90-es évek elején újítták fel az egész belső teret. 1989-ben fejezték be az új vakolást, tetőfedést és a toronysisak rézzel való befedését. A főhomlokzat uralkodó eleme a 33 méter magas torony. Ma nyugdíjasotthonként használják (Presinszky–Szilvássy 2008: 24-25).

A bósi lakosok szerint Mária Terézia, magyar királynő a helyi Amade-kastélyban szülte meg fiát, II. Józsefet, aki később Kalapos Király néven írta be magát a történelembe. Ezt a hiedelmet Makay Gábor bósi plébános 1741-es anyakönyvi bejegyzésére alapozzák, amit aztán Huszár István plébános 1886-ban írt be a plébánián őrzött nagy füzetbe. Azt azonban csak kevesen vették figyelembe, hogy Makay Gábor csupán feljegyezte a trónörökös születését, azt azonban nem említette, hogy itt Bősön született volna a gyermek. A Magyar életrajzi lexikon első kötetének 821. oldalán ez olvasható: „József II. (Bécs, 1741. márc. 13. – Bécs, 1790. febr. 20.): német-római császár (1765-1790), magyar király (1780-1790), Mária Terézia és Lotharingiai Ferenc legidősebb fia” (idézi Végh 1998: 87-88).

A községtől délkeletre kb. három kilométerre az ún. Nagyvarja-pusztán állt még egy kisebb földszintes kastély is, amely klasszicista stílusban épült. Báró Üchritz kapta

hozományul, amikor feleségül vette Amade Dominikát. Vadászkastélyként, családtagok alkalmi lakásaként vagy intéző lakásként tartották fenn. Az 1950-es években ezt a kastélyt és a hozzá tartozó tanyát a helyi állami gazdaság vette át. A kastélyban lakásokat rendeztek be, üzletet és vendéglőt nyitottak. A vízi erőmű építésekor lebontották (Zsigmond és mtsai. 2009: 128).

1.4. A bősi címer és zászló

A címer legtöbbször pajzs alakú jelvény, amelyet magánszemélyek vagy testületek megkülönböztető jelként használtak, illetve használnak.

A bősi címer zöld, arany és kék színekből áll (1. melléklet 2. ábra). A zöld a mezők és az erdők szimbóluma, a tavasznak, a feltámadásnak, az élet újjászületésének és a halhatatlanság reményének a színe. Az arany (sárga) a Nap, a fény színe. Mint egyike a legnemesebb fémeknek, az örökkévalóság és a dicsőség szimbóluma. A gazdagságot, a méltóságot, a hitet és az erényt jelképezi. A kék az elvhűség, állhatatosság, ellenállóképesség és a bizalom jelképe.

A zászló hét vízszintes sávból, sorrendben: kék, sárga, zöld, sárga, zöld, sárga, kék színekből áll, ami három csúcsívben végződik (1. melléklet 3. ábra) (Presinszky–Szilvássy 2008: 9-10).

1.5. Népszámlálási adatok

Az 1991-es és 2001-es népszámlálási adatok között különböző eltérések lelhetők fel. A lakosok összlétszáma 1991-ben 4910 volt, míg 2001-ben 5084, tehát tíz év alatt 174 lakossal növekedett a falu létszáma. 1991-ben 4629 magyar és 237 szlovák nemzetiségű volt, tehát a lakosság 94,3%-a vallotta magát magyarnak, 4,8%-a pedig szlováknak (Gyurgyik 2006: 172). 2001-ben 2518 férfi és 2566 nő volt. Ezzel egyenes arányban nőtt az állandóan lakott házak száma is 1080-ról 1235-re (Presinszky–Szilvássy 2008: 104).

Ami a felekezeti megoszlást illeti, 2001-ben 4630 római katolikust, 44 ágostai hitvallású evangélikust, 156 reformátust (kálvinistát), 9 evangélikus metodistát, 26 görögkeleti katolikust, 1 pravoszlávot, 1 Jehova tanúját, 2 csehszlovák huszitát, 42 ismeretlen vallásút számláltak meg (Presinszky–Szilvássy 2008: 104).

Ami a nemzetiségeket illeti, 4596-an vallották magukat magyarnak (90,4%), 417-en szlováknak, 31-en csehnek, egy ember ukránnak, egy oroszoknak, egy bolgárnak, egy

németnek, négyen lengyelnek, négyen morvának, négyen romának, ketten ruszinnak, hatan valamilyen egyéb nemzetiségűnek és 16 ismeretlen (Presinszky–Szilvássy 2008: 104). Ezek alapján tehát elmondhatjuk, hogy 2001-ben a lakosság kevesebb, mint 10 százaléka volt szlovák, legnagyobb része magyar nemzetiségű volt. Újabb népszámlálásra 2011-ben kerül sor, ami valószínűleg ugyancsak el fog térni a tíz évvel korábbtól, hiszen jelenleg sok szlovák nemzetiségű költözik le Pozsonyból, ami azt eredményezi, hogy a szlovák alapiskolákban egyre több a gyerek, míg ezzel szemben a magyar iskolában egyre kevesebb. Évről évre több az új ház, valamint a község vezetői is olcsóbb bérházakat építtetnek, ami a lakosság létszámának gyors növekedését segíti elő.

2. Nyelvváltozatok

A magyar nyelvterületnek különböző régiói vannak. Ha megfigyeljük a régiók lakta emberek nyelvhasználatát, az mindegyikben egy kicsit eltérő, tehát az emberek különböző nyelvváltozatot használnak. Minden természetes nyelvnek ugyanis megvannak a maga nyelvváltozatai.

Magyar nyelvközösségnek nevezzük azoknak az embereknek az összességét, akik az adott nyelven kommunikálni képesek – tehát beletartoznak a magyarországi magyarok és az anyaországon kívül élő magyarok is. Egy beszélőközösségbe azok az emberek tartoznak, akik egymással szorosabb, közelebbi kapcsolatban élnek (Sándor 2008: 47). Az egyén annak a beszélőközösségnek a nyelvét fogja legelőször megtanulni, amelyikbe beleszületett. Például a csallóközi születésű gyermek a csallóközi beszélőközösség nyelvváltozatát, a zoboraljai születésű gyermek az ottani nyelvváltozatot tanulja meg először, míg a városi születésű valószínűleg köznyelven fog szocializálódni. Ez az első nyelv, amit a gyermek megtanul a környezetétől, ez lesz az anyanyelve, és ehhez hasonlít majd minden nyelvi jelenséget, amikor a köznyelvhez, illetőleg más nyelvváltozatokhoz közeledik. A nyelvváltozattípusok keletkezésének időbeli sorrendjét Kiss Jenő az alábbi módon állította össze (idézi Sándor 2008: 48):

1. területi nyelvváltozatok (regionális köznyelvek, nyelvjárások),
2. társadalmi nyelvváltozatok (réteg-, csoport- és szaknyelvek),
3. köznyelvi nyelvváltozatok (a beszélt és írott köznyelv).

A szlovákiai magyar kisebbségi nyelvhasználat és a magyarországi nyelvhasználat között is vannak eltérések, például a nyelvváltozatok használatának arányában. Mivel a kisebbségben beszűkülnek a kommunikációs helyzetek, kisebb a szaknyelvek, a szleng,

a köznyelv és hobbinyelvek használatának aránya. A kisebbségben továbbá nagyobb arányban beszélnek nyelvjárásban, ami nyelvi bizonytalansághoz is vezethet. Ez azt jelenti, hogy formális helyzetben való megnyilatkozáskor gyakrabban lép fel nyelvbotlás, hezitálás, túlszépítés, elakadás. Mivel a kisebbségben lévő magyarok kétnyelvűek, gyakran olyan kontaktusjelenségekkel is találkozhatunk, ami a magyarországi egynyelvű nyelvváltozatban nem található meg.

2.1. A nyelvjárások jellemzői és funkciói

A nyelvjárás a köznyelvtől eltérő, elsősorban falvakban használt nyelvváltozat. Különböző területeken más-más nyelvjárási változatok alakultak ki az idők során. A nyelvjárás az idő viszonylatában előbb keletkezett, mint a köznyelv, hiszen amikor még nem volt egységes irodalmi nyelv, írásban és beszédben is a nyelvjárást használták.

A szlovákiai magyar közösség nagy része nyelvjárásban beszél; ez az első nyelvváltozat, amit elsajátítanak, és a köznyelv csupán másodlagos változat. Beszédhelyzeteik során jóval gyakrabban használják a nyelvjárást, mint a köznyelvet (még az iskolázott városi beszélők is). Ez annak köszönhető, hogy az itteni kisebbség többsége falun él, kevesebb a felsőfokú végzettségű, ill. egy részük nem anyanyelvű iskolába járt, és így nem került közvetlen kapcsolatba a köznyelvvél. Ha azonban formális beszédhelyzetbe kerül, akkor már nem a magyar köznyelvet kell használnia, hanem inkább a szlovák nyelvet (hivatalokban, orvosnál, stb.)

A nyelvjárások funkciói tekintetében megkülönböztetünk elsődleges és másodlagos funkciókat. Az elsődleges funkciók közé tartozik például a kommunikációs funkció, ami az alapvető társadalmi érintkezés megvalósítására szolgál. A kognitív funkció pl. a gondolatközlésnek fontos eszköze. Elsődleges funkciónak számít az is, hogy az egyén ki tudja fejezni regionális hovatartozását, identitását.

Másodlagos funkciónak számít pl. a köznyelv gazdagítása, oktatásának és tanulásának kiindulópontja (Sándor 2008: 51-53).

2.2. A magyar nyelvjárások osztályozása

Juhász Dezső osztályozása alapján megkülönböztetjük a helyi nyelvjárás fogalmát, ami egy-egy kisebb település nyelvhasználatát teszi ki; nyelvjáráscsoportot, ami elsősorban azok között a települések között alakul ki, amelyek földrajzilag, történetileg, gazdaságilag

kapcsolatban vannak egymással. A nyelvjárási régió pedig több nyelvjárás csoport együttesével alakul ki. Juhász Dezső 10 nyelvjárási régióra osztotta fel a magyar nyelvterületet:

1. nyugat-dunántúli,
2. közép-dunántúli–kisalföldi,
3. dél-dunántúli,
4. dél-alföldi,
5. palóc,
6. Tisza-Körös vidéki,
7. északkeleti,
8. mezőségi,
9. székely,
10. moldvai.

(idézi Sándor 2008: 133-134)

Ezek közül a közép-dunántúli–kisalföldi, a palóc és az északkeleti régió a mai Szlovákia területére is átnyúlik, és további kilenc nyelvjárás csoportra tagolódik: északdunai, csallóközi–szigetközi, nyugati, északnyugati, Ipoly vidéki, középpalóc, keleti palóc, Hernád vidéki és ungi (Sándor 2008: 144).

Kutatásom Bős település közösségének nyelvhasználatára orientálódik; ez a terület a csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoportba tartozik. E nyelvjárás csoport sajátosságait a Csallóközben és Mátyusföld Vágtól nyugatra eső részén figyelhetjük meg.

2.3. A csallóközi–szigetközi nyelvjárás csoport sajátosságai

Imre Samu A mai magyar nyelvjárások rendszere című könyvében rendszerezte a mai nyelvjárásaink különböző hangrendszertípusait. Rendszerezése alapján Bős község nyelvjárásának hangrendszere a III/a altípusba tartozik, vagyis 8 rövid magánhangzót, 7 (+2 a polifonémikus értékű $\bar{e}$, $\bar{a}$ hangokkal együtt) hosszú magánhangzót és 25 mássalhangzót tartalmaz. A legújabb rendszerezés szerint pedig a magánhangzók fonémarendszere 8:7-es, zárt $\bar{e}$ -zű, de megvannak a polifonémikus értékű $\bar{e}$, $\bar{a}$ hosszú magánhangzók is (Juhász 2001: 271). Ezek alapján a következőképpen foglalom táblázatba a magánhangzók rendszerét:

nyelvállás	rövid magánhangzók			hosszú magánhangzók		
felső	<i>u</i>	<i>ű</i>	<i>i</i>	<i>ú</i>	<i>ű</i>	<i>í</i>
középső	<i>o</i>	<i>ő</i>	<i>ë</i>	<i>ó</i>	<i>ő</i>	<i>é</i>
alsó	<i>a</i>		<i>e</i>	< <i>ā</i> >		< <i>ē</i> >
legalsó				<i>á</i>		

1. táblázat: Bős nyelvjárásának magánhangzórendszere

A magánhangzók használatát tekintve különböző jelenségeket figyelhetünk meg, például fonématöbblet alakulhat ki a zárt *ë* jelenlétével. A polifonémikus értékű hosszú *ā*, *ē* magánhangzók használata nagyon elterjedt, pl. *bāra* (balra), *mēre* (merre). Az úgynevezett zárt *i*-zés az egyik legmeghatározóbb és legfeltűnőbb jelenségek közé tartozik, az *é* magánhangzó helyett ugyanis hosszú zárt *i*-t ejtenek, pl. *fil* (valamitől – de *fél* áron vette a könyvet), *píz* (pénz), *kenyír* (kenyér), *ínek* (ének), *ill* (él valahol), *fisű* (fésű). Megfigyelhető továbbá a zárt *u*-zás, pl. a *bucskor* (bocskor), *bukor* (bokor) szavakban; a szótagzáró *l* kiesése és az előtte levő magánhangzó megnyúlása, pl. az *óvas* (olvas), *zöldül* (zöldel), *szíva* (szilva), *bótos* (boltos) szavakban; az *á* utáni aszociatív *o* használata pl. a *lábo* (lába), *páro* (pára), *lámpo* (lámpa), *káso* (kása) szavakban; valamint a felső nyelvállású magánhangzók megrövidülése, pl. a *bucsu* (búcsú), *buza* (búza) szavakban.

A nyelvjárás mássalhangzórendszere nem tér el a köznyelvitől, tehát nincs sem fonémahiány, sem fonématöbblet.

képzésmód	képzéshely						
	bilabiális	labio-dentális	dentális/alveoláris	poszt-alveoláris	palatális	veláris	laringális
explozív	<i>b, p</i>		<i>d, t</i>			<i>g, k</i>	
okkluzíva	<i>m</i>		<i>n</i>		<i>ny</i>		
spiráns		<i>v, f</i>	<i>z, sz</i>	<i>zs, s</i>			<i>h</i>
affrikáta			<i>dz, c</i>	<i>dzs, cs</i>	<i>gy, ty</i>		
tremuláns			<i>r</i>				
approximáns			<i>l</i>		<i>j</i>		

2. táblázat: Bős nyelvjárásának mássalhangzórendszere

A mássalhangzók használatát tekintve azonban megfigyelhetünk egypár jelenséget, többek között a *j*, illetve *ly* mássalhangzók *l*-el való helyettesítését, pl. *bóla* (bólya), *killebb* (kijebbb); a szóvégi *-l* képző rövideülését, illetve megnyúlását: *kefè-kefél* (kefél).

Az alaktani sajátosságok közé sorolható a határozóragok (*-rú*, *-rű*, *-bú*, *-bű*, *-tú*, *-tű*, *-ho*, *-he*, *-hö*, *-vā*, *-vē*, ill. *-vú*) sajátos realizációja, pl. *apjárú*, *bótbú*, *testvirjitű*, *baráttáho*, *komávú* szavakban. Gyakori a főnévi igenév *-ni* képzőjének *-nyi/-nya* realizációja, pl. a

mënnyi, vasányi szavakban, valamint a zártabb kötőhangzók használata, ha a *-t* tárgyrag előtt *-k* többesjel van, pl. *kabátokot, szennyesékét*. E/3. esetében a *v-s* tövű igék gyakran kapnak *-l(-ll)* végződést, pl. a *föll, lüll* szavakban. E/3. esetében a birtokos személyjel használata hasonló a köznyelvihez, de pl. *keze-kezibe, füzete-füzettyibe* használat a jellemző (vö. Menyhárt–Presinszky 2008: 148-150).

A közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárási régió nyelvjárási jellegzetességei sok esetben hasonlítanak a nyugat-dunántúliéra, de annak a régiónak, amelybe az általam vizsgált település is beletartozik, kisebb a köznyelvtől való távolsága. Több nyelvjárási jelenség előfordulásának gyakorisága nyugatról keletre haladva csökken (vö. Juhász 2001: 272).

3. A kutatás folyamata és eredményei

Kutatásomat 2010 októberében kezdtem el. A kutatás célja az volt, hogy megvizsgáljam a legjellemzőbb csallóközi nyelvjárási jelenségek előfordulását a bõsi nyelvjárásban. Vizsgálatom az egész Csallóközre kiterjedő kutatásnak a része, vagyis az én kutatásommal egy időben nemcsak a bõsi nyelvjárást, hanem más csallóközi településeken használt nyelvjárást is vizsgálunk. Az egész gyűjtés egy változásvizsgálat, azaz azt kutatjuk, hogy mennyire változik a nyelvjárás az egyes településeken generációk szerint.

Munkám első részében kiválasztottam két fiatal (21-26 év), két középkorú (50 év) és hat idős (60-80 év) embert, akit – elképzelésem szerint – szintén érdekelhet ez a téma, és szívesen a rendelkezésemre állna egy-két órára. 283 kérdést tartalmazó kérdőívet olvastam fel külön-külön minden egyes adatközlőnek, akiknek választ egy diktafonra játszottam fel. Először olyan adatközlőket kerestem, akik közelről is ismernek engem, ugyanis feltételeztem, hogy az ismerősök nem fognak nemet mondani a kérésemre, másrészt pedig nem okoz különösebb problémát a diktafon jelenléte (például idegeskedés, vagy a túlzott udvariasság kimutatása a köznyelv használatával). Mivel nagy a családkom, és sok rokonom, ismerősöm van, nem volt nehéz a dolgom. Az adatközlők közül öten kilencosztályos általános iskolát, ketten szakközépiskolát végeztek, hárman pedig érettségit is szereztek. Közülük mindössze egy járt szlovák nyelvű alap- és középiskolába. Többnyire egyszerű munkások, van köztük két autóbusszvezető, egy villanyszerelő, egy egyetemista, egy takarítónő, egy hajós és négy nyugdíjas.

A kérdések olyan nyelvjárási jelenségekre (vagy úgynevezett változókra) irányultak, mint például az *á* előtti illabiális *a*, a zárt *í*-zés, a zárt *ë*-zés, az *á* utáni *o* ejtése,

vagy a szótagzáró *l* kiesése. Figyelmem azért irányult az általam választott jelenségekre, mert a kutatás során ezek fordultak elő a leggyakrabban; az eredmények feldolgozása során pedig ezek a jelenségek voltak a legmeghatározóbbak. Nyelvi változóknak nevezzük azokat a jelenségeket, amelyek nyelviileg többféleképpen valósulhatnak meg (Menyhárt 2008: 63). A kérdések többsége a mindennapokban használt szavakra irányult. Különösebben csak akkor akadt nehézség a válaszadással, ha az adatközlő már fáradt volt, illetve ha az adatközlő nem használt a feltett kérdésre válasznak alkalmas kifejezést. A diktafonra felvett válaszokat lejegyeztem, és összehasonlítottam a korábbi adatokkal. A magyar nyelvjárások atlaszának három csallóközi kutatópontján (Csallóközcütörtök, Hodos és Izsap) végzett kutatás eredményeihez hasonlítottam az adatközlőim válaszait.

A kérdések feltevése előtt külön-külön beszélgettem az adatközlőkkel, egyrészt azért, hogy szokják a diktafon jelenlétét, másrészt pedig azért, hogy a folyamatos beszédmódjukat is meg tudjam figyelni, majd le tudjam jegyezni. Az így szerzett adatokról dolgozatomban is beszámolok.

A kérdőívnek volt egy másik része is, ami a szociolingvisztikai kérdésekre orientálódott. Erre azért volt szükség, mivel kétnyelvű közösségben élünk. Fel szerettem volna mérni, hogy az egyes adatközlők milyen nyelven beszélnek az egyes intézményekben, a pappal, milyen nyelven néznek televíziót, hallgatnak rádiót, milyen nyelven olvasnak, imádkoznak, valamint, hogy milyen tapasztalataik vannak saját nyelvjárásuk használatával kapcsolatban. Később a munkában erre is részletesebben kitérek.

Az eredményeket táblázatokban és ábrákban foglalom rendszerbe az alapján, hogy az egyes generációk válaszai mennyire térnek el egymástól, illetve a korábbi eredményektől. Menyhárt József a szomszédos községben, Nyékvárkonyban végzett hasonló kutatást. Gyűjtés közben feltételezett hipotézisét, hogy a köznyelvtől leginkább eltérő nyelvi változatokat elsősorban az idősebb korosztály használja, valamint, hogy az adatközlők egyfajta próbaként kezelik a kérdőívet, ezáltal a köznyelvben használt szavakhoz hasonló válaszokat fognak adni (vö. Menyhárt 2008: 65), én is figyelembe vettem.

Feldolgozási szempontok közül elsősorban a magán- és mássalhangzós jelenségeket vettem figyelembe. A hangtani változók közül kiemelném a zárt *ë* és zárt *í* használatát, valamint az *á* utáni asszociatív *o*-zást, továbbá figyelembe veszem a magánhangzó-rövidülést, a szótagzáró *l* kiesését, és a mássalhangzónyúlást.

3.1. Magánhangzó-jelenségek

3.1.1. A zárt *ë*-zés

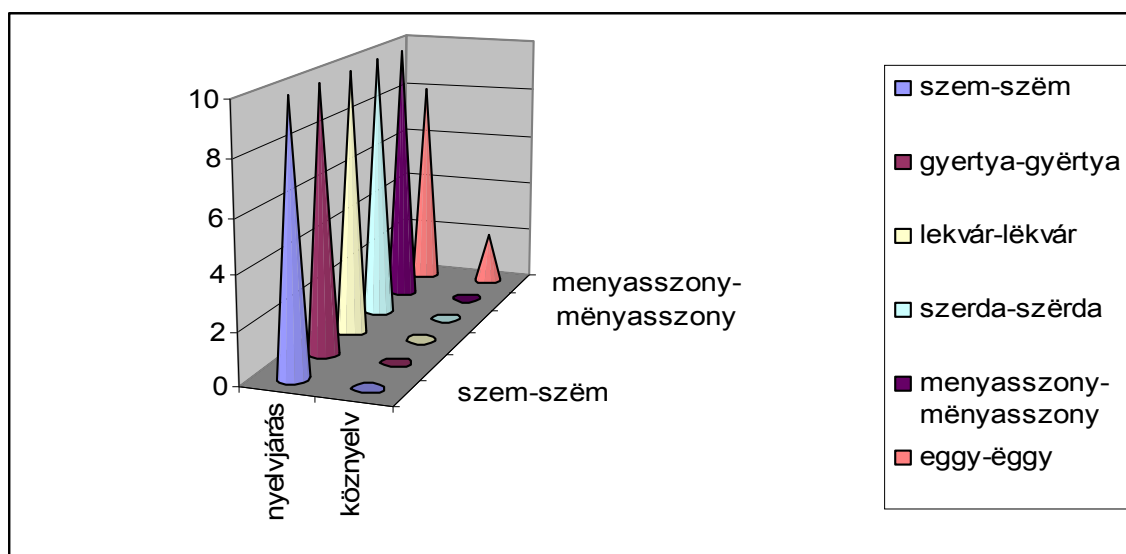
A zárt *ë*-zés gyakran előfordul a mindennapi nyelvhasználatban, néha nem is figyelünk fel rá, hogy nem a köznyelvi *e*-t ejtjük. A kérdőív kérdezése során számos olyan válasz született, amikor úgy éreztem, hogy azok az adatközlők, akik igyekeztek a köznyelvnek megfelelő választ adni, teljesen meg voltak győződve arról, hogy a válaszokat a köznyelvi alaknak megfelelően ejtik. Az alábbi táblázatban összefoglalom, hogy az egyes adatközlők milyen válaszokat adtak, vagyis, hogy az egyes szavakat milyen formában használták. Az első oszlopban a nyelvi változókat sorolom fel, első helyen mindig a köznyelvi, második helyen pedig nyelvjárási alakban. A második oszlopban olvasható, hogy a két fiatal közül hányan használták a köznyelvi, illetve a nyelvjárási formát. A harmadik oszlopban a középkorúak, a negyedikben pedig az idősek válaszait láthatjuk.

nyelvi változók	fiatal	középkorú	idős
<i>szem-szëm</i>	0-2	0-2	0-6
<i>reték-reték</i>	2-0	0-2	1-5
<i>szeder-szëdër</i>	0-2	0-2	0-6
<i>gyertya-gyërtya</i>	0-2	0-2	0-6
<i>lekvár-lëkvár</i>	0-2	0-2	0-6
<i>gyerek-gyerék</i>	0-2	0-2	0-6
<i>szerda-szërda</i>	0-2	0-2	0-6
<i>menyasszony- mënyasszony</i>	0-2	0-2	0-6
<i>eggy-ëggy</i>	2-0	0-2	0-6
<i>megyek-mëgyék</i>	1-1	0-2	0-6

3. táblázat: A zárt *ë*-zés generációk szerint

A táblázatból világosan kitűnik, hogy 100 válaszból mindössze 6 alkalommal kaptam olyan választ, amit nem nyelvjárási alakban ejtettek az adatközlők. Véleményem szerint ez az eredmény azért is alakulhatott ki, mert a szavak többségével szinte minden nap találkozhatunk.

Fonetikai helyzetek szerint is csoportosítom a feldolgozott adatokat. A legtöbb szóban a zárt *ĕ* hangsúlyos helyzetben van, ezért ebben a fonetikai helyzetben szemléltetem grafikonon a nyelvjárás és a köznyelv használatának arányát.

1. ábra: A zárt *ĕ*-zés hangsúlyos helyzetben

A táblázatból és a grafikonból látható, hogy a zárt *ĕ* hangot azokban a szavakban használták a leginkább, amelyekben hangsúlyos helyzetben fordult elő; köznyelvi változatát leginkább hangsúlytalan helyzetben ejtették az adatközlők. Elmondható tehát, hogy a zárt *ĕ* használata nagy arányban van jelen az adatközlők körében. Kisebb változást is leginkább csak a fiatalok körében figyelhetünk meg, de ez is csak ritkán fordul elő.

3.1.2. A zárt *ĭ*-zés

A zárt *ĭ*-zés meghatározó jelensége a helyi nyelvjárásnak. A kérdőívben számos olyan kérdéssel találkozhatunk, ami erre a jelenségre vonatkozik, ám az adatközlők válaszai nem éppen a várt eredményt hozták.

A *körtét-körtít* változót figyelve a fiatalok egyhangúlag köznyelvi formában ejtették a szót, míg a középkorúak közül az egyik a köznyelvi, a másik pedig a nyelvjárásias formát használta. Az idősek közül öten ejtették köznyelvi, egy pedig nyelvjárásias alakban.

A *fésű-fĭsű* változó a fiatalok esetében ugyanúgy alakult, mint a *körtét-körtít* esetében, tehát mindketten köznyelvi formában ejtették a szót, ellentétben a középkorúakkal, akik egyhangúlag a nyelvjárásias formát alkalmazták. Az idősek válaszai itt is megoszlanak, négyen használtak köznyelvi, ketten pedig nyelvjárásias alakot.

A *tányér-tányír* változó a fiataloknál és középkorúaknál ugyanúgy valósult meg mint a legelső változónál, az időseknél négyen ejtették köznyelvi, ketten pedig nyelvjárási formában.

A *véső* szót senki sem ejtette köznyelvi alakban, mivel a *vésű* és a *vísű* szavak használata az elterjedtebb. A fiatal korosztály az utóbbi, *vísű* alakot használta, a középkorúak válasza megoszlottak, míg az idősek közül négyen használták a *vésű*, ketten pedig a *vísű* formát.

A *léckerítés* szó esetében szintén érdekességek alakultak ki, hiszen a *t* hangot minden esetben megnyújtották az adatközlők. A zárt *i* ejtését tekintve a két fiatal és két középkorú válasza megoszlott; az idősek közül hárman ejtették köznyelvből, hárman pedig nyelvjárásban.

Az *ebéd-ebíd* változót figyelve a fiatalok közül mindketten a köznyelvi alakot használták, a középkorúak válasza megoszlottak; az idősek is egyhangúlag, vagyis mind a hatan köznyelvi formában ejtették a szót.

A *vőlegény-vőlegény* változó esetében a fiatalabb korosztály mindkét tagja a köznyelvi alakot használta, a középkorúak válasza szintén megoszlottak, míg az idősek válasza négy-kettő arányban oszthatók szét a köznyelvi és nyelvjárási formára.

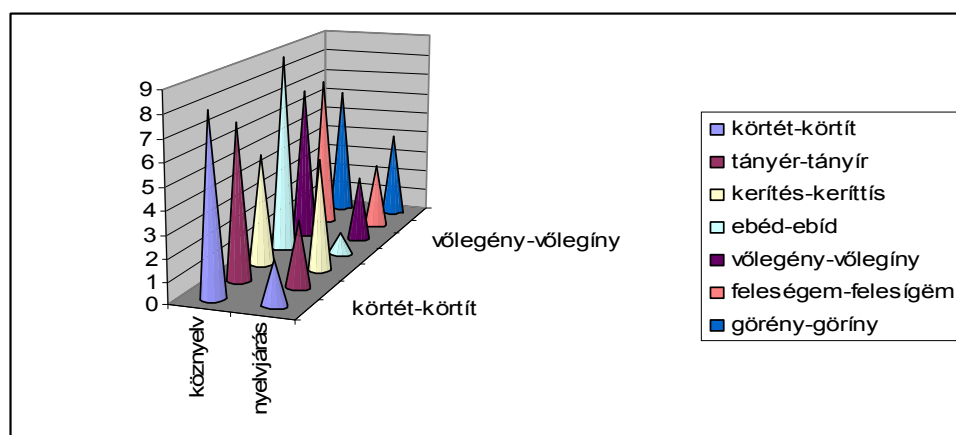
A *feleségem-feleségem* változót figyelve elmondhatom, hogy a két fiatal válasza megoszlott, a két középkorú köznyelvi formában ejtette a szót, az időseknél viszont ugyanolyan eredmény született, mint az előző változónál.

A *görény-göríny* és *szép-szíp* változók eredménye teljesen megegyezik mind a három generáció válaszaiban, vagyis a fiatalok egyhangúlag a nyelvjárási alakot használták, a két középkorú adatközlő válasza megoszlott, valamint az idősek közül öten használták köznyelvi, egy adatközlő pedig nyelvjárási formában.

A zárt *i* előfordulását nem lehet olyan egyértelműen kimutatni a hétköznapi beszédben, mint a zárt *ë* esetében. Az adatokat megfigyelve észrevehetjük, hogy jóval kevesebbszer fordul elő ez a jelenség. A nyelvjárási alak alulmaradt a köznyelvvel szemben két eset kivételével, ahol egyenlő számban fordult elő a kétféle ejtésváltozat. Felfigyeltem azonban arra az akadályozó tényezőre, hogy az adatközlők a jelenlétemben nem úgy beszéltek, ahogy egymás között szoktak, hanem választékosabban, „finomabban”. Ezt a jelenséget Labov megfigyelői paradoxonnak nevezte el (Kiss 1995: 36). Tehát bármennyire is próbáltam meggyőzni az adatközlőket arról, hogy a spontán nyelvhasználatukat szeretném hallani, a diktafon jelenléte miatt nem a megszokott környezetben érezték magukat. Ezt a lehetőséget azért is feltételezem, mivel a

megkérdezett adatközlők többségének a helyi nyelvjárási beszédmódját többször is hallottam már. Ennek ellenére azonban több olyan fiatal ismerősöm is van a községben, aki szinte teljesen elhagyta a nyelvjárási beszédmódot, hiszen egyrészt közel vagyunk a szomszédos Magyarországhoz, és gyakrabban kerülünk kapcsolatba a köznyelvel, másodsorban nem egyszer támadt az az érzésem, hogy a mai fiatalok kezdik szégyelleni a nyelvjárásukat, ezért csupán a legszűkebb otthoni környezetben használják azt.

Mivel a vizsgált szavak többségében a zárt *i* hangsúlytalan helyzetben van, ezért az alábbi grafikonon így szemléltetem megvalósulásának gyakoriságát.

2. ábra: A zárt *i*-zés hangsúlytalan helyzetben

Tisztán látható, hogy a nyelvjárási forma szinte minden esetben alulmarad a köznyelvi ejtéshez képest, csupán egy esetben (*kerítés-kerített*) volt egyenlő az arány.

3.1.3. Az *á* utáni asszociatív *o*-zás

Mivel én magam is Bősön nőttem fel, el sem tudom képzelni a nyelvjárásunkat e jelenség nélkül. Az eredmények az *á* utáni asszociatív *o*-zás esetében jobban kimutatják a gyakori használatot, mint a zárt *i* esetében.

nyelvi változók	fiatal	középkorú	idős
<i>szálkája-szálkájó-szákájo</i>	0-1-1	1-1-0	3-1-2
<i>barázda-barázdo</i>	0-2	0-2	0-6
<i>sárgarépa-sárgorépa</i>	2-0	0-2	0-6
<i>saláta-saláto</i>	2-0	1-1	0-6
<i>almába-almábo</i>	2-0	0-2	3-3

<i>kájha-kájho</i>	2-0	1-1	4-2
<i>kacsa-kácso</i>	2-0	1-1	4-2
<i>sárgája-sárgájo</i>	0-2	0-2	0-6
<i>szárazság-szárosság</i>	0-2	0-2	5-1
<i>lába-lábo</i>	1-1	2-0	3-3

4. táblázat: Az *á* utáni asszociatív *o* a bösi nyelvjárásban

Érdeemes megfigyelni a *barázda-barázdo*, *saláta-saláto*, *almába-almábo* változókat, amelyekben ugyanolyan magánhangzók következnek egymás után, mégis különböző eredmények születtek. Míg a *barázda* szót tíz emberből tízen ejtették *barázdo*-ként, addig a *saláta* szót csak heten *saláto*-nak, és az *almába* szót már csak öten ejtették *almábo*-ként.

Elmondhatjuk, hogy az *á* utáni asszociatív *o* használatát előnyben részesítik a köznyelvhez képest. A fiatalok szóhasználata közelít leginkább a köznyelvi ejtéshez. Ez a jelenség azonban még mindig gyakrabban fordul elő, mint a zárt *i* használata.

3.1.4. A magánhangzó rövidülés

Az *árpa-arpa* változó esetében a fiatalok egyhangúlag köznyelvi formában ejtették a szót, a középkorúak válasza megoszlott, míg az idősek négy-kettő arányban használták a köznyelvet és a nyelvjárást.

A *búza-buza* változónál szinte ugyanúgy valósult meg az ejtés, mint az előzőnél, csupán a fiatalok válaszai ebben az esetben megoszlanak.

A *húgom-hugom* változónál mindössze egy középkorú ejtette köznyelvi formában a szót, az összes többi adatközlő pedig egyöntetűleg nyelvjárási formában.

A *húsvét-husvét-husvít* változónál szintén csak egy idős adatközlő ejtette a szót köznyelvi alakban, egy fiatal és egy középkorú a *husvét*, a többi adatközlő pedig a *husvít* változót használta.

A *szívük-szivük* esetében ismételtelen csak egy idős ejtette a köznyelvi alakot, a többi adatközlőnél egybehangzóan a rövid, nyelvjárási alak valósult meg.

A szavak többségében a köznyelvi forma ejtése alulmarad a nyelvjárásihoz képest. Az *árpa-arpa* szó esetében mutatható ki a leginkább, hogy használata közeledik a köznyelv felé, amit magam is tapasztalok mindennapi kommunikációm során. Ezzel szemben, ha megnézzük a *húgom-hugom* vagy *szívük-szivük* változókat, tisztán láthatjuk, hogy csupán egy adatközlő mondta köznyelvi alakban, ezzel szemben a többi megkérdezett

nyelvjárási alakban. Véleményem és tapasztalataim alapján feltételezem, hogy a kevésbé iskolázottak nincsenek tisztában azzal, hogy e szó köznyelvi formája *húgom*.

3.2. A mássalhangzó-jelenségek

A mássalhangzó-jelenségeket sok alkategóriára lehetne bontani, amire munkámban nem tudok kitérni. Olyan jelenségeket választottam vizsgálatra, amelyek a vártnál eltérőbb eredményeket hoztak.

3.2.1. A szótagzáró *l*

A magyar nyelvjárásoknak, beleértve a bősinek is, igen jellemző vonása a szótagzáró *l* kiesése. Számos nyelvtudományi munka foglalkozik a bonyolult és szerteágazó összefüggéseivel. A jelenségről nyelvtörténeti vonatkozásait összefoglaló tanulmány, valamint elméleti és részletes változásvizsgálati feldolgozások is születtek. Dialektológiai vizsgálatok kimutatták, hogy az azonos nyelvjárástípusba tartozó nyelvjárások között is jelentős eltérések mutatkozhatnak a jelenség terén (Presinszky 2008: 90-91).

Ez a jelenség a rövid magánhangzók nyúlását eredményezi, aminek következtében két polifonémikus értékű hang keletkezik: az *ā* és az *ē*. A szótagzáró *l* kiesése történeti fejlődésében, valamint mai területi realizálódásában egyaránt a legbonyolultabb és legszerteágazóbb jelenség az egyes nyelvjárásokban. A nyelvatlasz anyagában sok adatot olvashatunk e vonásról, ami bizonyítja, hogy az általánosan ismert tényezők, tehát a hangsúlyos, hangsúlytalan helyzet és abszolút szóvég mellett a szótagzáró *l* kiesése nagy mértékben függ az alábbiaktól is:

a) a hangkapcsolat magánhangzója –

pl. *ol, öl* helyén jóval többször fordul elő, mint az *al, el* helyén (*vót, ződ, ēre, āra*)

b) a szóhosszúság –

például az egy szótagú szavak abszolút szóvégén sokkal ritkább, mint a több szótagú szavak végén (*csal, nyél, ól, autóvā, lovakkā, hátú*)

c) grammatikai tényezők –

a tipikus realizáció az abszolút szóvégén függ a tő-, képző- és ragmorfémáktól. A tőszóban vagy képző esetében általában ritkább, mint a ragokban.

d) szófaj –

például a *fél* főnév esetében előfordul a *fé* ejtése, az igében ugyanez a megoldás ismeretlen.

e) az *l* kiesése nagy mértékben jellemző magára a morfémára.

Ezek a tényezők területenként más-más módon kombinálódhatnak, illetve hathatnak (Imre 1871: 261-262).

Kutatásomban a mindennapokban használt kifejezésekre összpontosítottam. A vizsgálat megkezdése előtt saját tapasztalataim alapján felállítottam hipotézisemet, ami szerint a szótagzáró *l* kiesése a bõsi nyelvjárásban elég gyakori jelenség mind a fiatalok, mind az idősebbek között. Meglepetésemre az adatok nem ezt az eredményt hozták, ugyanis kimutatható, hogy ennek a jelenségnek is éppúgy csökken a gyakorisága, mint a zárt *í* jelenségének.

nyelvi változók	fiatal	középkorú	idős
<i>szilva-szíva</i>	1-1	1-1	5-1
<i>késsel-késsē</i>	2-0	1-1	2-4
<i>elzsibbadt-ēzsibbatt</i>	1-1	1-1	5-1
<i>belső-bēső</i>	1-1	1-1	5-1
<i>meghalt-mēkhāt</i>	1-1	1-1	1-5
<i>kézzel-kézzē</i>	1-1	1-1	3-3
<i>elherdál-ēherdál- ēpazall</i>	2-0-0	1-1-0	5-0-1
<i>kővel-kűvel-kűvē</i>	1-0-1	0-1-1	1-1-4
<i>reggel-réggel-réggē</i>	2-0-0	0-1-1	0-5-1
<i>asztal-asztā</i>	2-0	1-1	4-2

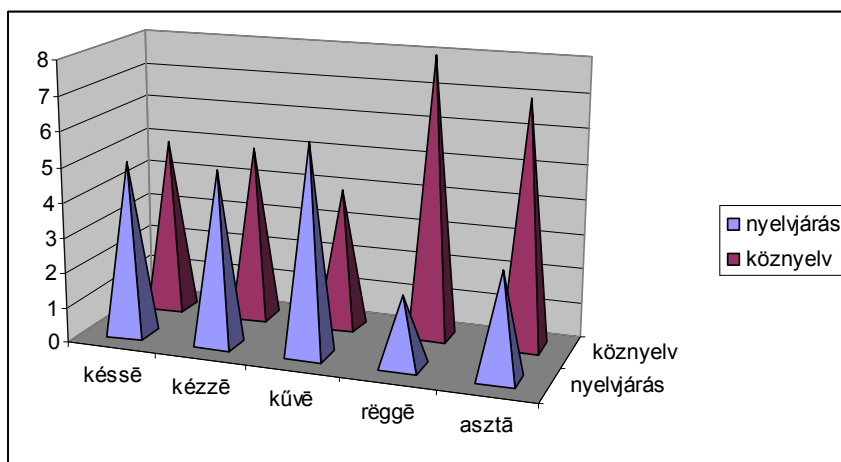
5. táblázat: A szótagzáró *l* kiesése a bõsi nyelvjárásban

A szótagzáró *l* kiesése némely esetben különös módon alakul. Az *elpazarol-ēpazall* esetében feltűnő, hogy a válaszok mindegyik esetében az *elherdál-ēherdál* szavakat hallottam elsőként, vagyis a bõsi nyelvhasználatban a „pénzszórást” inkább nevezzük *herdálásnak*, mint *pazarlásnak* (pazarolni inkább a vizet szoktuk, például ha feleslegesen csurog a csapból).

Ahogy már említettem, a szótagzáró *l* kiesését megfigyelhetjük abszolút szóvégen vagy a szó közepén és elején is. Az *el* igekötő esetében szinte mindig kiesik az *l*, amikor az utána

levő hang mássalhangzó. Amennyiben pedig magánhangzó, az *l* megmarad, és az előtte álló *e* hangzó sem nyúlik meg (pl. *elaludt, elad, elír, de ězsibbatt, ěměnt, ěkőtözött*).

Az alábbi ábrán az abszolút szóvégeknél vizsgált *l* kiesését szeretném bemutatni.

3. ábra: A szótagzáró *l* kiesése abszolút szóvégen

A ábrából látható, hogy körülbelül arányosan megoszlik a nyelvjárásias és köznyelvi alak használata. A *reggel-rěggel-rěggě* szót érdemes kiemelni, ugyanis a 10 válaszból mindössze ketten használtak köznyelvi alakot, 6 adatközlő ejtette a zárt *ě*-t, és mindössze 2 adatközlő (egy idős és egy középkorú) ejtette teljesen nyelvjárásias alakban: *rěggě*.

3.2.2. Mássalhangzónyúlás

Az általam vizsgált területen és környékén gyakori jelenség az *l* képzős igék *l*-jének nyúlása todalékolt formában és abszolút szóvégen is.

A *kotkodácsol-kotkodáll-kodáll* változók használata háromféle képpen valósult meg. A fiatalok közül egyhangúlag mindketten a *kodáll* változót, a középkorúak közül egy a *kotkodáll*, egy pedig szintén a *kodáll* változót használta. Az idősek válasza megoszlik, ketten használták a *kotkodácsol*, hárman a *kotkodáll* és egy adatközlő a *kodáll* szót.

A *dorombol-dormog-dorombúll* változót figyelve mindkét fiatal a köznyelvi *dorombol* szót használta, a középkorúak közül egy adatközlő használta a köznyelvi, egy pedig a *dorombúll* változót. Az idősek válasza itt is megoszlik, ketten ejtették a köznyelvi alakot, egy adatközlő a *dormog*, három pedig a *dorombúll* szavakat.

Érdeemes megfigyelni, hogy az *énekel-ínekel-énekiáll-ínekiáll* esetében négyféle módon valósulhat meg az ejtés. A fiatalok az *énekel* és az *énekiáll* változót ejtették,

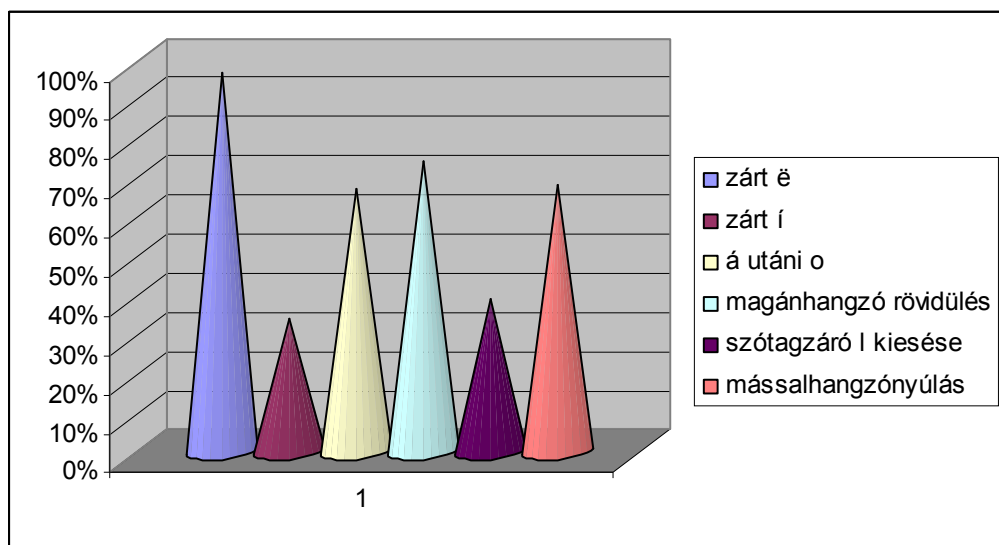
a középkorúak pont a másik kettőt, az *ínekel* és *íneküll*-t. Az idősök közül a köznyelvi *énekel* változat emelkedett ki, ugyanis a hat adatközlő közül négyen ejtették így, egy használta az *éneküll* és egy az *íneküll* változót. Tehát mindössze öten ejtették nyelvjárási formában, abból is csak háromnál hallható a mássalhangzónyúlás.

A *gyomlál*-*gyomláll*-*gyamláll* változónál mindössze csak egy idős használta a köznyelvi alakot, egy középkorú a *gyomláll*, az összes többi adatközlő pedig egyhangúlag ejtette a szót *gyamláll* formában.

A *kapál*-*kapáll* változónál pedig érdemes azt megfigyelni, hogy az összes adatközlőnél a nyelvjárási forma valósult meg. Érdekes az a tény is, hogy míg a *gyamláll* és *kapáll* szavak közül mindkettő két szótagú, illetve ugyanazokat a magánhangzókat tartalmazzák, mégsem egyforma a nyelvjárási alak megvalósulása.

3.3. A magán- és mássalhangzós jelenségek összesítése

Az alábbi ábrán összefoglalom, hogy az adatközlők körében mely jelenségek voltak gyakoribbak, és melyek ritkábbak a kérdőíves vizsgálat során.

4. ábra: A magán- és mássalhangzó-jelenségek százalékokban

Legerőteljesebben a zárt *ë* hang valósul meg (97%), annak ellenére, hogy ha egy laikus a csallóközi nyelvjárásra gondol, valószínűleg a zárt *í*-zés jut először az eszébe. Második helyen a magánhangzó-rövidülés van (74%), itt azonban figyelembe kell vennem, hogy csupán öt szót vizsgáltam meg. Kicsivel utána a mássalhangzónyúlás (68%) és az *á* utáni asszociatív *o* ejtése (67%) következik; ezek még meghaladják a nyelvjárási

jelenségek használatának 50 százalékát. Azok a jelenségek, amelyek nem érték el az 50 százalékot, a szótagzáró *l* kiesése (39%), valamint a zárt *i* ejtésének gyakorisága (34%), egyre jobban csökken. Ennek oka valószínűleg a már fentebb említett körülmény, vagyis az, hogy közel élünk az anyaországhoz, a lakosok többsége rendszeresen jár Magyarországra, és gyakran kerül kapcsolatba a köznyelvvél.

3.4. A válaszok összehasonlítása a korábbi adatokkal

A kapott válaszokat a három kutatópont közül elsősorban a Hodoson gyűjtött adatokkal hasonlítottam össze, mivel területileg az áll Bóshöz a legközelebb. Sok szót ugyanolyan formában használtak a két településen, azonban eltéréseket is találtam az egyes szavak használatában. Ilyen például a *selyp-sēpēs* melléknév, amit a bósi adatközlők nem használtak, és inkább a *sejpítt* igét részesítették előnyben.

A *fecske* szót mindhárom gyűjtőponton *föcske*-ként ejtették, míg én a kapott válaszokból arra következtetek, hogy ebben az esetben egyre ritkább az *ö* használata, hiszen egy adatközlő kivételével mindenki *fecske*-ként használta a szót. A későbbi szövegmintából azonban kiderül, hogy az egyes szavaknál még él a szórványos *ö*-zés, amit láthatunk majd például a *kő*, *köll* szavakban.

A búza levelét a hodosi gyűjtőponton *sássa*-ként ismerik, az izsapiak és csallóközcsütörtökiek inkább a *sásso* szót használják, míg a bósi adatközlők ezt a kifejezést nem hallották még. A középkorúaktól és idősebbektől a *száro*, illetve *csira* válaszok születtek, ezzel szemben a fiatalok nem tudták megnevezni a növény részét.

A köznyelv a mosás utáni tevékenységet *öblögetés*-nek mondja, a hodosi adatközlők a *hibájjo(a)* kifejezést használták, míg a bősiek először a *kiöblítt* szót mondták, és csak másodsor a *hibájjo*-t.

A *fejőedény*-t a csallóközcsütörtökiek és hodosiak is *sajtár*-nak, az izsapiak pedig *fejő*-nek nevezték, ezzel szemben a bősiek *tejeskanna*-ként vagy *fejőkanna*-ként használták a szót.

Érdekes a *jobb oldali ökör* elnevezése az egyes területeken. A csallóközcsütörtökiek *bēső*, a hodosi és izsapi adatközlők *hajzás*, *hajszos*, ill. *hojás* szavakat használtak, míg a bósi idősektől *tinó*, *tüled* és *csá*, *csálé* válaszokat kaptam, a fiatalok azonban egyáltalán nem ismerték az említett állatra utaló szavakat.

Figyelemre méltó továbbá a nagyszülők megszólítása is, a csallóközcsütörtökiek az *öreganya*, *öregapa*, illetve *ómama*, *ópapa* válaszokat adták, a hodosiak az *öregnyanya*,

öregtyatya megszólítást, míg az izsapiak az *öreganyám*, *öregapám*, illetve *nagymama*, *natypapa* megszólítást használták. Ezekkel szemben a bósi adatközlők leginkább csak egyszerűen a *mama*, *papa* válaszokat adták.

Az *állapotos* szó helyett leginkább a *várandós*, illetve *terhes* szavakat használták.

A bósi adatközlők válaszai leginkább a zárt *ě*, a magánhangzó rövidülés és a szótagzáró *l* kiesésében hasonlítanak a régebbi kutatópontokon végzett kérdőív válaszaihoz.

5. Szociolingvisztikai kérdőív

A megkérdezett adatközlők felével elvégeztem a szociolingvisztai kérdőívet is, aminek eredményeképpen egyes esetekben egyhangú válaszokat kaptam. A feltett kérdésekre két fiatal, egy középkorú és két idős válaszolt. A kérdések az adatközlők magyar és szlovák nyelvhasználatára, nyelvi tudására összpontosítottak, illetve arra, hogy milyen nyelven beszélnek az egyes intézményekben, hivatali személyekkel, családtagokkal, szomszédokkal. A megkérdezettek mindegyike magyar anyanyelvű, valamint szülei és házastársai is magyar anyanyelvűek. Egyhangúlag válaszolták, hogy a régi tájszólást már csak az idősebbek használják; otthon, családi körben nem a köznyelvet használják, hanem a helyi szokás szerint beszélnek; sajnálnák, ha településünkön megszűnne a nyelvjárási beszédmód; nem fordult még elő, hogy megszólták volna őket a nyelvjárásias beszédmódjuk miatt; és mindannyian magyarul beszélnek a szomszédjaikkal, a falubeli idősekkel, a pappal, a polgármesterrel, a hivatalban, az üzletben, a postán és az orvosnál. Az öt adatközlőből négyen jártak magyar nyelvű óvodába és iskolába, egy pedig szlovák intézményeket látogatott. Érdekes viszont, hogy akik magyar iskolába jártak, azok magyarul gondolkodnak, számolnak és imádkoznak, az az egy viszont, aki már szlovákba járt, ugyanezeket a tevékenységeket már inkább szlovákul végzi, és úgy érzi, hogy ezt a nyelvet sokkal jobban tudja, mint a magyart, holott otthon a szüleivel magyarul beszél. Arra a kérdésre, hogy szerintük milyen nyelven fognak ötven év múlva a faluban beszélni, hárman válaszolták a magyar nyelvet, két adatközlő szerint pedig fele-fele arányban magyarul és szlovákul.

Ketten válaszolták, hogy ezen a településen szebben beszélnek magyarul, mint a szomszédos településeken; hogy megmarad a nyelvjárási beszédmód a jövőben is; hogy szokták ugratni, csúfolni ennek a településnek a magyar lakóit az itteni beszédmód miatt a szomszéd települések lakói; valamint, hogy van olyan másik település, ahol csúnyán

beszélnek magyarul. Hárman beszélnek a munkahelyükön inkább szlovákul, mint magyarul, nézik a televíziót ugyanolyan gyakran mindkét nyelven, olvasni azonban szinte mindig magyarul olvasnak.

5. Szöveg minta

A kérdések feltevése előtt az egyes adatközlőkkel pár percet beszélgettem. Kérdeztem őket a régi szokásokról, hagyományokról, munkákról és gyermekkorukról. Ez alapján választottam ki két szövegmintát, amivel szemléltetni szeretném, hogy élő, folyamatos beszéd során hogyan beszélnek a bősiek, valamint azt, hogy ötven évvel ezelőtt milyen volt az egyszerű, szegény családból származó gyermekek élete.

Gyűjtés helye és ideje: Bős (Gabčíkovo), 2010. október 10.

Adatközlő: Fekete Erzsébet (1950)

Hát nem nagyon jó gyerekkorom vót, többen voltunk testvérék, s korán má beleavattak a mindēnféle munkábo, köllött segítennem, odaállítottak, a ruhákat köllött dörgünöm a kádbo, na nem kádbo, azelőtt nem kádbo ásztottak, hanem teknyőbe, fateknyő mellé oda köllött anyi dörgünyi, amit tudok, má aszt má köllött dörgünöm, hogy nacsságomra, és a aogyan mindig ugyi öregebb lēttem má tizēnéves koromba is elköllött mēnnem dógoznyi a tesvírjeimmē ēvittek kertíszedbe dógozni, köllött a pinz, sokan vótunk.

– Hányan vótak testvérék?

Tizenn vótunk testvérék, köllött a píz, hogy nemhatták, hogy a iskolaszüenedbe, nyári szünidő alatt, hogy csak henyéjjünk, muszáj vót mēnnyi dógoznyi, keresnyi a pész, legyen mit ēnni. És mikor így iskolábú is, ha hazagyöttem, ott is köllött mindig besegítennyi, ki köllött mēnni kertünk vígibe Csilész vót, onnan ijen öntözőkánnávú köllött főhordannyi a vizet, bele ugyi merítēnyi Csilészbe, főhordannyi a vizet, s úgy öntöttük a vetemint, vatypedig ēköllött mēnnünk a állotoknak határbo csóványír vagy répalevélír, aszt mēgvágnyi késsē, keverni nekik, oszt így ahogyan tovább még korosottam, mindig nehezebb vót, mer osztán csak nemengettek ē gyárbo dógoznyi, hanem muszáj vót ēmēnnem ijen határi munkáho, ahol gabonát hozzak, mindēggyikünköt odaküdött a apánk, mer muszáj, hogy valakinek köll hogy gabonát hoznyi, hogy állotot lēhessēn ugyi embērnek tartannyi.

Gyűjtés helye és ideje: Bős (Gabčíkovo), 2010. október 17.

Adatközlő: Buchinger István (1960)

Apám vót mihisz, én is fojtatom így eszt a.. számomra szíp szakma.

–És és mit kő a míhekkē csináni? Hogy, mer nemtom, én csak úgy annyit tudok, hogy csak úgy vannak a kaptárba és úgy annyi.

Sokan asziszik, hogy mihízkédís csak a pörgetísbü áll, dehá egész tavasztú ēkezgyük így a szēzont, akkor ēső vizsgálotokná mėgnízzük, hogy hogyan telētek át, mennyi a ilelēmkszlettyük, osztán folyamatossan gyön a ő fejlődísük is, ahogy a idő javúll, oszt gyön a rajzásszēzon nēkik, ottan má jó kacifántos a munka mer otthaggyák a kaptárt a fé csapat, nípessíg mėg oszt jó magosra száll föl a raj, akkor én ugráhotok utánnuk minda majom. Oszta a embēr, amennyit tud mėgment, úttudunk szaporonnyi. Ęgy családbú lēssz kettő. Akkor osztán gyön a ijenijen virágok, a agác, ēső ugyan a repce, akkor nagyon csípnek a míhek, mėgbolondíccsa űköt az a virákpör, asztán a agác, dehá itt a nemannyira domináns.

A szövegmintákban további példákat találunk olyan nyelvjárási jelenségekre, melyekre munkám során nem tértem ki. Ilyen például a szórványos *ő*-zés, ami nagyon jól megfigyelhető a többször is előforduló *kölött* vagy a *fő* (fel), illetve *mindēggükünköt* szavakban.

Megfigyelhető továbbá a főnévi igenév *-ni* képzőjének *-nyi* formában való használata, mint például az *ányi*, *dörgűnyi*, *dógoznyi*, *mēnnyi*, *keresnyi*, *besegítēnnyi*, *főhordannyi*, *merítēnnyi*, *mēgvágnyi*, *hoznyi*, *tartannyi*, *szaporonnyi* szavakban.

A harmadik jelenség, ami még nagyon elterjedt a mai fiatalok körében is, az *a* névelő használata azok előtt a szavak előtt is, amelyek magánhangzóval kezdődnek. A szövegmintából példa erre az *a iskolaszūnetbe*, *a állotoknak*, *a apánk*, *a idő*, *a ilelēmkszlettyük*, *a ő fejlődísük*, *a embēr*, *a ilyen*, *a agác*.

Érdekes továbbá megemlíteni, hogy a választott adatközlők folyamatos beszéde során gyakori jelenség volt a zárt *í*, míg a kérdésekre adott válaszaikban néha elhagyták azt.

Összegzés

Záródolgozatomban a bõsi nyelvjárás változásvizsgálatára összpontosítottam, megvizsgáltam a helyi nyelvjárás sajátosságait, illetve a nyelvi jelenségeket. 283 kérdést tettem fel tíz általam kiválasztott adatközlőnek (két fiatalnak, két középkorúnak és hat idősnak). Válaszaikat felvettem egy diktafonra, majd lejegyeztem azokat. Az összegyűjtött adatokat összehasonlítottam a korábban, más csallóközi településeken gyűjtött adatokkal, táblázatba foglaltam az egyes nyelvjárási jelenségek használatának gyakoriságát, valamint, hogy az egyes nemzedékek között mennyire tér el a nyelvhasználat. A munkám elején vázoltam Bõs történelmét, nevezetességeit, valamint a helységnév eredetét. Utána jellemeztem a nyelvjárásokat, azok funkcióit és osztályozását, valamint a csallóközi-szigetközi nyelvjárás csoport sajátosságait. A nyelvi jelenségek közül részletesen vizsgáltam a zárt *ĕ*-zést, a zárt *í*-zést, a *á* utáni asszociatív *o* használatát, a magánhangzó rövidülést, a mássalhangzónyúlást, valamint a szótagzáró *l* kiesését.

Az eredmények kimutatták, hogy a korábbi adatokhoz képest csökkent a nyelvjárási jelenségek használata, sok esetben a köznyelvet részesítik előnyben a nyelvjárás használatához képest. Legszembetűnően a zárt *í* és a szótagzáró *l* nyelvjárási jelenségek használata csökkent, míg a mássalhangzónyúlás, a magánhangzó rövidülés és az *á* utáni asszociatív *o* használata kevésbé csökkent. A zárt *ĕ* használata a korábbi adatokkal összehasonlítva még mindig ugyanolyan gyakori jelenség.

Kutatásom és munkám írása során rengeteg új tapasztalattal gazdagodtam, amit szeretnék majd a jövőben is felhasználni. Remélem, hogy a szakdolgozatom írása során folytatni tudom majd ezt a kutatást, és részletesebben lesz alkalmam kifejteni az egyes jelenségeket, valamint lesz alkalmam további jelenségeket vizsgálni.

Resumé

Vybrala som si tému skúmanie nárečových javov v obci Gabčíkovo, lebo som sa tu narodila, a môj materinský jazyk je nárečový jazyk používaný v tejto obci. V základnej škole som sa oboznámila s písomným jazykom a všimla som si niektoré rozdiely medzi týmito dvoma jazykmi.

Nárečové javy som začala skúmať v roku 2010. Cieľom skúmania bolo zisťovanie charakteristických nárečových javov na Žitnom Ostrove, ktoré sa vyskytujú aj v obci Gabčíkovo. Vybrala som desať ľudí, z toho dvaja boli mladí, dvaja boli v stredných rokoch a šiesti boli starší. Najprv sme sa rozprávali o ich detsve, zamestnaní a každodenných činnostiach, ktoré robia okolo domu. O týchto rozprávaniach som urobila záznam. Potom všetci dostali dotazník s 283 otázkami, a ich odpovede som nahrala na diktafón. Otázky boli zamerané na každodenne používané výrazy. Z toho dôvodu, že žijeme v dvojjazyčnom spoločenstve, som urobila aj druhý dotazník, ktorý obsahoval sociolingvistické otázky. Chcela som zmapovať, aký jazyk používajú v rôznych inštitúciách, v kontakte s verejnými činiteľmi (napr. s primátorom alebo s farárom), a aký jazyk používajú v domácnosti.

V prvom rade som skúmala rôzne varianty používania samohlások a spoluhlások. Výsledky som porovnala s predchádzajúcimi výsledkami zbieranými v iných obciach v Žitnom Ostrove. Výsledky som zapisovala do tabuľky, aby som mohla porovnať odpovede ľudí rôznych vekových kategórií. Predpokladala som, že nárečové javy bude používať najmä staršia generácia, a že dotazník budú brať ako skúšanie a budú sa snažiť odpovedať v spisovnom jazyku.

Jednotlivé nárečové javy som rozpísala v rôznych podkapitolách. Častosť používania týchto nárečových javov som zhrnula, a zakreslila do grafu. Zistila som, že v porovnaní s predchádzajúcimi skúmaniami tieto javy sú menej používané, a to najmä u mladšej generácie. V dotazníku boli otázky, na ktoré jednotlivci nevedeli odpovedať, lebo odpovede nepoznajú alebo nepoužívajú.

Dúfam, že moja práca bude použiteľná aj v rámci iných výskumov, ktoré skúmajú nárečové javy v iných obciach na Slovensku, v ktorých rozprávajú v maďarskom jazyku.

Felhasznált szakirodalom

- Gyurgyík László 2006. *Népszámlálás 2001. A szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település- és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Imre Samu 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest: Akadémiai nyomda
- Juhász Dezső 2001. A magyar nyelvjárások területi egységei. In: Kiss szerk. 2001. 262–324.
- Kálmán Béla 1966. *Nyelvjárásaink*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiss Dezső és mtsai. 1984. *Fejezetek Bős történetéből*. Dunaszerdahely: JNK Dunaszerdahely.
- Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest: Osiris Kiadó. ISBN 963 379 879 5
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
ISBN 963 18 6816 8
- Kiss Lajos 1978. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Budapest: Akadémiai Kiadó. ISBN 963-05-4567-5
- Menyhárt József 2008. *Nyékvárkony nyelve*. Nitra: Közép-európai Tanulmányok Kara, Konstantin Filozófus Egyetem. ISBN 978-80-8094-413-1
- Menyhárt József – Presinszky Károly – Sándor Anna 2008. *Bevezetés a szlovákiai magyar nyelvjárások osztályozásába*. Nitra: Közép-európai Tanulmányok Kara, Konstantin Filozófus Egyetem. ISBN 978-80-8094-352-3
- Presinszky Károly 2008. *A nagyhindi nyelvjárás és nyelvhasználat*. Nitra: Közép-európai Tanulmányok Kara, Konstantin Filozófus Egyetem. ISBN 978-80-8094-414-8
- Presinszky Lajos – Szilvássy József 2008. *Mit ránk hagytak a századok*. Dunaszerdahely: NAP Kiadó. ISBN 978-80-8104-014-6
- Sándor Anna 2000. *Anyanyelvhasználat és kétnyelvűség egy kisebbségi magyar beszélőközösségben, Kolonban*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Végh Ferenc – Bereck József szerk. 1998. *Beys – Bős*. Bős: Bős Község Önkormányzata.
- Zalka Lóránt 2000. *A népi magyar konyha szakszókincse Bősön*. Nyitra: Szakdolgozat.
- Zigmond Tibor és mtsai. 2009. *Az aranykert közepén–Dunaszerdahelyi járás*. Dunaszerdahely: NAP Kiadó. ISBN 978-80.8104-022-1

1. Melléklet: Bős képekben

1. ábra: bósi kastély

2. ábra: bósi címer

3. ábra: bósi zászló

4. **ábra:** Amade László MTNy Alapiskola

5. **ábra:** A szentháromság tér

6. ábra: Művészeti alapiskola

7. ábra: A bősi templom

8. ábra: Községháza

2. Melléklet: A kérdőív

Szám	MNyA. kérdés és szám
1.	1. Mi a neve annak a szemes terménynek, melyet többnyire tavasszal vetnek? Disznókkal, malacokkal etetik, sört is készítenek belőle?
2.	2. Mi a neve annak a szemes terménynek, melyet ősszel vetnek? Fehér lisztet őrölnek, és kenyeret sütnék belőle.
3.	3. A búzát ősszel elvetik. Tavasszal, áprilisban már egy jó arasznyi zöld része van a föld felett. Mije ez a búzának?
4.	8. Minden búzakaralásban van legalább 30-35. Ha szétmorzsoljuk a kezünkben, mi potyog?
5.	7. Mi a neve a gabonafélék legfelső részének, amiben a magok vannak? Ha megérett lehajlik!
6.	9. A búza, rozs, árpa kalászából olyan szúrós, tapadós szálak állnak ki. Az mije a búzának?
7.	15. Mi az a lila gyomvirág, aminek a fekete magja csépléskor a búzában szokott maradni?
8.	25. Mi a neve annak a keskeny árokfélének, amit az eke hagy maga után szántáskor?
9.	31. Mi a neve annak a kapásnövénynek, amelynek a termésével leginkább disznót hizlálnak, kacsát tömnek.
10.	47. Régebben a kukoricacsöveket a borítólevéllel együtt szokták hazaszállítani. Aki így takarítja be a kukoricáját, az mit csinál?
11.	49. Az, aki télen, esténként a csutkáról leszedi a szemeket, mit csinál? Kukoricát...
12.	58. Gyökérzöldség, nyulak is szeretik. A gyerekek szokták mondani, hogy egyen, akkor jól tud majd fütyülni.
13.	59. Gyökeréért termesztik, vagy levelét baromfikkal etetik, gyökerét pedig reszelve adják szarvasmarháknak télen.
14.	61. Van egy növényfajta. Kora tavasszal már fogyasztjuk. Van olyan fajtája, melynek piros a külseje, vagy fekete. Mi a neve?
15.	67. Káposztaféle, melynek kerek kemény, gyökér fölötti részét esszük. Levesbe is szokták főzni. Mi az?
16.	71. Szép zöld levelű növény, dús vitaminokban. Ilyenkor tavasszal fogyasztjuk cukros, ecetes vízben megforgatva.
17.	76. A paprikát, paradicsomot a kertekbe nem magról vetik, hanem kis, apró növényeket ültetnek ki. Mi ennek a neve?
18.	79. Gyomnövény, fűféle, vadfű, kalászszerű a termése, zöld. Mi az?
19.	84. Ha a fűvet lekasálják és otthagyják, a nap süti, megszárad, és abból lesz a...
20.	87. Ha nagy fagy volt májusban, akkor aggódva nézünk a fákra és mondjuk, hogy: na, az idén nem lesz...

21.	88. Ez a gyümölcs fán terem. Zöld, sárga vagy piros a termése. Télen fogyasztjuk. Karácsonykor annyi részre vágják, amennyien vannak.
22.	89. Azt mondom: a gyerek kezébe vette ezt a gyümölcsöt, majd pedig jól beleharapott az...
23.	91. Az alma után a másik kedvelt gyümölcs. Terméséből pálinkát is főznek.
24.	92. Azt mondom, hogy tegnap ettem egy jóízű...
25.	93. Azt mondom, hogy de finomak ezek a...
26.	95. Van egy gyümölcsfajta, igen hasonlít a meggyhez, de édes az íze. Júniusban érik. Mi az?
27.	97. Ősszel érik, kék színű gyümölcs, aszalni szokták, vagy pálinkát főznek belőle.
28.	100. Ha a szilvafa, cseresznyefa kérgét megsértjük, ragadós, barnás anyag jön ki rajta. Mi az?
29.	107. Tüskés cserje, zöld bogyói vannak, ez a termése, picit savanyú.
30.	109. Szúrós bokron terem ez a gyümölcs is. Termése piros, illatos, zamatos.
31.	110. Árokparton, erdei irtásokon, elhanyagolt helyeken szokott teremni. A málnához hasonlít, de termése fekete, édes-savanyú ízű.
32.	112. Kékesfekete gyümölcsű, szúrós-tövises cserje. Erdőszélen, száraz bokrosokban fordul elő. A szilva közeli rokona.
33.	113. Milyen fa az, amelynek a levelével selyemhernyókat szoktak etetni?
34.	116. Tavasszal virágzik, illatos virágjából méz készül. Kemény fájából gyakran készítenek karót a szőlő mellé. Mi az?
35.	122. A legismertebb virág. Hosszú szára van, melyen tüskék vannak. Illatos virágjából olajat is készítenek.
36.	156. Mi az a hosszú vas a szekér (vagy autó) alatt keresztben, aminek a két végén a kerekek forognak?
37.	168. Ha az autó gyorsan megy, és fékezéskor kicsúszik a hátulja, akkor mit csinál az?
38.	169. Mi az, ami a befogott ló fején van?
39.	172. Mi az a szíjazat, a kezemtől a ló szájáig, amivel a lovat irányítom?
40.	180. Mi az, amibe régen a búzát, kukoricát kötötték?
41.	187. Az aratás után összerakott nagy szalmarakásnak mi a neve?
42.	188. Mi az, amit alomként szórnak az állatok alá?

43.	194. Mi a neve a mész és homok keverékének, ami a téglákat összetapasztja?
44.	199. Mi van felettünk? A mennyezet és a tető között.
45.	214. Mi az a tollal bélelt ágynemű, amivel takaródnak? Főleg télen.
46.	216. Mi az, amit az ágyban a fej alá tesznek?
47.	219. Mi az, amivel télen a szánkón a gyereket betakarják. Durvább szövetből van.
48.	221. Mosás után, tiszta, hideg vízben mit csinál az asszony a ruhával?
49.	225. Mi az a szerszám, amivel az ember a haját rendben tartja, megigazítja?
50.	226. Mi az, amivel a férfiak leszedik szakállukat?
51.	227. Faggyúból készül, hengeres fehér, meggyújtjuk és sokáig ég. Mi az?
52.	236. Mi az, amit az új házakba megint építenek? Nem kandalló, hanem cserép...
53.	237. Mi az, amiben régen a kenyeret sütötték?
54.	244. Mi az a cirokból kötött a szerszám, amivel járdát takarítjuk?
55.	245. Mi az, amivel a kenyeret a kemencébe rakták?
56.	249. Mi az, amiben a levest az asztalra teszik?
57.	250. Mi az, amiből a levest, ételt eszik?
58.	251. Mi az a többnyire zománcozott, kis füles edény, amiből tejet vagy vizet isznak?
59.	255. Mi az, amivel a levest eszik?
60.	258. Egy ember kenyeret akar vágni. Azt kérdi, mivel vágjon. Maga mit felel rá?
61.	260. Bádogból készült edény, melyből a virágokat szoktuk locsolni, pl. a temetőben. Mi az?
62.	261. Mi az, amibe a tejet fejjük?
63.	262. Mi az, amiben régebben a gyereket ringatták? Nem kiságy, hanem...
64.	268. Mi az a vasszerszám, amit a kalapáccsal ütünk, és a falat bontjuk ki vele?
65.	271. Mi az a szerszám, amivel a deszkát keresztben elvágják?
66.	273. Mi mehet az ember bőre vagy körme alá, ha megfogja a gerendát?

67.	285. Mi az, amivel a kaszát fenik?
68.	289. Mi az, amivel a lovat biztatják, hogy gyorsabban menjen?
69.	296. Mi az, ami az udvar az utca között van? Azért építik, hogy az idegenek ne jöjjenek be.
70.	309. Mi a neve annak a területnek a községen kívül, ahol a szántóföldek vannak?
71.	332. Hogyan mondták azelőtt a jobb oldali ökröt?
72.	335. Mit csinál a szarvasmarha, amikor másodszor rágja meg az ennivalóját?
73.	339. A bikaborjával mit csinálnak, hogy ökör legyen?
74.	362. Mit csinál a kakas hajnalban?
75.	363. Mit csinál a tyúk, ha megtojt?
76.	364. Hogyan mondják, ha a kakas párizik?
77.	368. Mi a lúd alsó, puha tolla?
78.	370. Ha a gúnár vagy anyalúd csípni akar, akkor előrenyújtja a nyakát és különös hangot hallat. Mit mondunk, mit csinál a gúnár?
79.	372. Hogyan hívjuk azt a baromfit, amely hápog?
80.	376. Mi a nőstény kutya neve?
81.	382. Hogyan mondják a macska hangját? Mit csinál a macska?
82.	383. Milyen hangot ad a macska, ha simogatják? Mit csinál akkor?
83.	384. Mi a neve annak a kis bogárnak, amelyik a mézet gyűjti?
84.	387. Mi az a lyukacsos dolog, amelybe a méhek a mézet gyűjtik?
85.	390. Mi az, amit délben eszünk?
86.	391. Ha délben eszik az ember, akkor tehát mit csinál?
87.	400. Zsírban pirított, földarabolt, vöröshagymás, paprikás húsnek mi a neve?
88.	405. Mi a neve a péppé főzött gyümölcsnek, szilvának, amelyet télire is eltesznek?
89.	406. Ha a tészta alapra lekvárcsomócskákat teszünk, a lap egyik felét a másikra hajtjuk, sarkantyúformájú kerékkel vágjuk, kifőzzük. Mi az?

90.	413. Mi van a tojás közepében?
91.	430. Télen, disznóöléskor darált disznóhúst töltenek a bélbe, aztán fel szokták füstölni. Mi az?
92.	431. Mi a disznó tokája megfőzve?
93.	433. Mi a disznó kikerekített hátsó combja, amelyet felfüstölnek?
94.	436. Mi az, amit disznóöléskor sógornak, komának, rokonnak küldenek?
95.	438. Mit csinál az, aki disznóöléskor gázlánggal a disznó szőrét leégeti?
96.	460. Hogyan szólítja meg a kisgyerek az apjának vagy anyjának az anyját?
97.	461. Hogyan szólítja meg a kisgyerek az apjának vagy anyjának az apját?
98.	463. Hogyan mondják a fiatalabb leánytestvért?
99.	467. Örülnek a szülők, ha a házasságban megszületik az első...
100.	468. Hogyan mondják, mi a 20 év körüli, nősülendő fiatalember?
101.	470. Hogy nevezik azt a férfit, akinek az esküvője van?
102.	471. Az esküvőn tehát a vőlegény mellett áll a ...?
103.	472. Mi az esküvő utáni evés-ivásnak, táncnak a neve?
104.	473. Hogyan mondják a lakodalmon részt vevőket?
105.	478. Hogyan beszél a férfi a házastársáról? Ő az én...
106.	484. Hogyan mondják azt az asszonyt, aki gyereket vár?
107.	488. Hogyan nevezik az ember két füle fölötti koponyarészt? Az a...
108.	491. Ha fölébred az ember, mi az, amit kitöröl a szeme sarkából?
109.	493. Hogyan mondják azt a kis, hosszúkás, piros duzzadást, ami az ember szemhéján keletkezik?
110.	497. Mi az embernek ez? (mutatással), amivel összezárja a száját.
111.	498. Mi az, amin keresztül a levegőt szívjuk?
112.	501. Mi az ember mellkasában levő csontoknak a neve, melyek mozognak levegővételkor?
113.	502. Hogyan hívjuk az ember két válla alatt hátul levő csontokat?

114.	503. Mi a neve ennek a kis gödörnek az ember hasa közepén?
115.	520. Mije az az embernek, ami a háta közepén végig bütykösen kiáll?
116.	522. Hogyan mondják az ember bőrén a kisebb piros búbót, amit ki szoktunk nyomni?
117.	526. Ha az ember melegben dolgozik, mi üt ki a bőrén?
118.	531. Hogyan nevezik azt, akinek sok pénze van, de mindenre sajnálja?
119.	532. Akinek himlője volt, milyen marad az arca?
120.	533. Aki mindig csak a szobában van, annak milyen az arca?
121.	539. Milyen az a gyerek, aki azt, hogy „Megharap a kutya”, így mondja: „Methajap a tutya.”
122.	564. Mit mondunk, mi történik az ember keresztbetett lábával, ha sokáig ül egy helyben? Nem tud ráállni.
123.	566. Ha valaki gyufát keres, de egy szál se akad a kezébe, azt mondjuk: egy szál gyufát se...
124.	591. Hogyan mondják azt, amire a halott nevét, korát írják, és a sírdombra teszik?
125.	606. Mi az, amiből az eső esik?
126.	612. Mi van, ha egész nyáron nem esett az eső?
127.	618. Mi a neve annak az egérforma, de annál sokkal nagyobb állatnak, amely a baromfit is pusztítja?
128.	619. Hogyan mondják azt az állatot, amely nagy pusztítást végez a baromfi közt, padláson tartózkodik, nagyon bűdös?
129.	620. Mi az a kis fűrge, fehér hasú állat, amely a tyúkok vérért kiszívja?
130.	630. Mi az a hosszú farkú kis madár, amely a farkát szokta billegetni?
131.	633. Mi az a villás farkú, fekete-fehér tollú kis költöző madár, amely istállóban is szokott fészkelni?
132.	635. Mi az az egérforma kis állat, amely templomtornyokban alszik nappal, estefelé pedig röpköd?
133.	640. Mi a pocsolyák színén úszó zöld, nyálkás réteg?
134.	642. Nagy szürke, csípős légyfajta, a marhát, lovat kínozza nyáron. Mi az?
135.	645. Mi az a nagy lábú, zöld rovar, mely a fűben igen gyorsan és nagyokat ugrik?
136.	649. Mi az a kerek fekete pöttyös bogárka, amivel a gyerekek szoktak játszani?
137.	650. Mi eszi le a fák leveleit?

138.	653.	Hogyan mondják itt a napokat egymás után?
139.	655.	Hogyan mondják itt a napokat egymás után?
140.	657.	Hogyan mondják itt a napokat egymás után?
141.	659.	Hogyan mondják itt a napokat egymás után?
142.	661.	Mennyi ez? (mutatva: egy)
143.	662.	Ha reggel a tyúkokat nem egyszerre engedem ki, hanem mindig csak egyet, akkor hogyan engedem ki őket?
144.	663.	Hányszor koppantok most az asztalra? (egyszer koppantani)
145.	682.	Aki nem csúnya, arra mit mondunk, hogy milyen?
146.	683.	Hát ezt hogyan mondanánk? Szép ez a kislány, de a másik még sokkal...?
147.	684.	A három kislány közül a középső a...
148.	690.	Ami nem rövid, arra mit mondunk, hogy az milyen?
149.	693.	Ősszel már nem nagyon meleg az idő, de még nem is nagyon hideg, csak olyan...
150.	694.	Milyen a cukornak az íze?
151.	695.	Milyen a citrom íze?
152.	697.	Savanyú uborka többféle van: kovászos, sós és...(Milyen lében kell megforgatni a salátát? Cukros és...)
153.	700.	Két füzetet egymásra teszek: Amelyik alul van, arra azt mondom, ez az...
154.	701.	A másik pedig a...
155.	702.	Sok házon kettős ablak van. Az, amelyik az udvar felé esik, az a...
156.	703.	Amelyik a szoba felé van, az pedig a...
157.	704.	Három lány megy az utcán. Azt mondom: szép a két szélső, de legszebb a...
158.	705.	Egy folyó két partja közül az egyik az innenső, a másik a...
159.	708.	Ez a ceruza nem görbe, hanem szép...
160.	709.	Az öreg diófa nem alacsony, hanem...
161.	711.	Akinek semmi baja sincs, az nem beteg, hanem...

162.	712. Ha valaki nagyon vakaródzik, mit mondanak rá, milyen?
163.	715. Milyen a fű színe?
164.	716. Az emberek ünneplő csizmája milyen színű?
165.	717. Velem szemben jön egy ember. Úgy tűnik, hogy már találkoztam vele. Akkor azt mondom neki: maga nekem nagyon...
166.	718. Milyen ember az, aki nem gazdag?
167.	726. Ha azt akarom, hogy a családomat látogassa meg, azt mondom: ha van ideje, látogasson meg...
168.	727. Azt mondjuk egy családnak: látogassatok meg minket, majd aztán mi is meglátogatunk...
169.	728. Kérdezi valaki: hogy vannak a szomszéd faluban élő rokonok? Azt válaszolom: nem tudom, már rég nem láttam...
170.	730. Melyik poharat kérem? (Mutatni távolra!)
171.	732. A gyerek hoz haza egy talált holmit. Azt mondja, hogy kapta. Meg akarom tudni, hogy...
172.	737. Keresem a gazdát. Azt mondja a felesége: elment valahová, most nincs...
173.	738. A külső zseb a kabáton hol van? Nem belül, hanem...
174.	739. A belső zseb a kabáton pedig nem kívül van, hanem...
175.	743. Ha úgy kérek pénzt, hogy majd megadom, akkor hogy kértem?
176.	744. A szomszédban kerestem a gazdát., de nem volt otthon. Elmondtam hát, amit akartam az asszonynak, így mégsem mentem...
177.	744. A szomszédban kerestem a gazdát., de nem volt otthon. Elmondtam hát, amit akartam az asszonynak, így mégsem mentem...
178.	745. Nem akar velem dolgozni jönni sem a feleségem se a barátom. Odaszólok a gyerekeknek: ha nem jön senki velem, gyere...
179.	746. Valaki az utat kérdezi. Magyarázom neki, de látom, hogy rossz irányba indul. Azt mondom: ne erre menjen, hanem...
180.	747. Ha meg az ember maga sem tudja, azt mondja: hát én nem is tudom, hogy...
181.	749. Ha valamit keresek, és nem találok se itt, se ott, azt mondom: ez nincs az égvilágon...
182.	753. Ha egy szabadságos katonától meg akarom tudni, hogy mennyi ideje van már itthon, akkor hogyan kérdezem? Hát te...

183.	759. Majd azt mondja: csak aztán ti se feledkeztek meg...
184.	760. Egy családról van szó, amelyikről sokat beszél a falu. Azt mondják: olyanok azok, hogy csak rosszat lehet hallani...
185.	761. Katonafiáról mondja az anyja: mi már egy hónapja sem kaptunk levelet...
186.	762. Vagy a fiú írja a feleségének: írjatok már, mert egy hónapja nem jött levél...
187.	763. Valaki sokat beszél, azt mondom: csak úgy dől a szó...
188.	766. Elindultam hazulról; későn vettem észre, hogy egy fillér sincs nálam, pedig nem jó elmenni hazulról pénz...
189.	767. A szél sok almát levert. Azt mondjuk: gyertek, ezt az almát szedjük...
190.	768. A kisgyerek a sötétben nagyon fél. Az anyja így biztatja: gyere már, no...
191.	769. Azt mondom: na most már fogom magam és haza...
192.	770. Látok egy gyereket az utcán, kérdem tőle: hát te, fiam, hová...
193.	771. Vagy egy gyereket küldök oda hozzá: eredj fiam, kérdezd meg, hová...
194.	772. Két gyerek indul reggel iskolába. Azt mondják az anyjuknak: édesanyám, mi most iskolába...
195.	773. Két gyereket látok az utcán, kérdem: hát ti hová...
196.	774. Vagy szólok egy másik gyereknek: eredj csak, kérdezd meg őket, hogy hová...
197.	775. Keresik a szülőket. A gyerek mondja: nincsenek itthon, a mezőre...
198.	776. Azt mondja egy néni: én ezzel a fájós lábammal ma már a pincébe háromszor is...
199.	777. Keresik a gazdát, de az nincs otthon. Azt mondja a felesége: nincs itthon, valahová...
200.	778. A vendégek indulnak, de az eső esik; azt mondják: ha nem esne az eső, már mi is...
201.	779. Nagy sár van az úton, két kisgyerek áll az útnak a szélén. Azt mondják: ha nem volna olyan nagy sár, akkor a másik oldalra is...
202.	813. Azt mondom: én ezt a ceruzát most... (mutatással: elteszem)
203.	832. Ha ott van a gazda mellett a felesége meg a fia is, akkor így kérdezem: ezt a tehenet ti mennyiért...
204.	846. A beteg gyerekek mondják: ha egészséges volnál, te is biztosan velünk együtt...
205.	855. Ha valami baj történik, azt mondjuk rájuk: na, ha ezek tudnák, a faluban mindenkinek el is...

206.	857. Azt mondom valakire: te megint bolondokat...
207.	859. Valakinek van szép vagyona, de nem törődik semmivel, két kézzel szórja a pénzt, úgyhogy már lassan nem lesz semmije. Azt mondjuk, ez mindent lassan...
208.	860. Ha ennek az embernek már nincs is semmilye, azt mondjuk: na, ez is mindent már...
209.	870. Lekaszálják a sarjút, a nap azonban nem süt. Azt mondják: na ez a sarjú is igen lassan...
210.	879. A templomban mit csinál az ember, ha megszólal az orgona?
211.	881. Aki kapával dolgozik, az mit csinál?
212.	882. Hogyan mondják azt, ha valaki a kertben a gazt kézzel kiszedi a palánták közül?
213.	887. A nagy gyerek már nem mer hangosan sírni, mert a szomszédok előtt magát nagyon...
214.	897. Beszélgetünk valakiről, aki már nem él. Azt mondjuk: az is szegény már...
215.	905. Azt mondom a kazalosnak: aztán nekem jó kazlat...
216.	920. Ha ráfordítom a kulcsot, akkor az ajtó be van...
217.	921. Ha a fát elkészítem, úgy, hogy már a kályhába rakhassa, akkor már nincs egyben, hanem fel van...
218.	925. Mi az a szegény, öreg ember, aki házról házra jár, és kéreget?
219.	937. Mikor régen szavaztak, hogy ki legyen a bíró, mit mondtak? Mi van ma? Ma van a bíró ...
220.	939. Belefúrok a fába, mi lesz akkor a fában? Egy nagy ...
221.	941. Mi az, amivel az asztalos a bútort bekeni, hogy piros, kék vagy zöld színe legyen?
222.	944. Reggel süt a nap, nincs felhő az égen. Azt mondom: no, ma úgy látszik, szép lesz az ...
223.	945. Nincsen törzse, mint a fának, hanem mindjárt a földtől ágazik el, alacsony, terebélyes. Mi az?
224.	947. Két hegy között mi van?
225.	952. A kukoricaszárat géppel apróra vágják a marhának. Mi az?
226.	954. Ha megvágom az ujjam, mi folyik belőle?
227.	956. Mi az a nagy, kemény, tüzes, vörös daganat az ember testén, amit néha fel is szoktak vágni?
228.	960. Ki az, aki a vendégeket a lakodalomba hívja?

229.	968. Mi az, amivel régen az utat borították, hogy ne legyen sáros? Ma a beton alapanyaga.
230.	969. Mik szoktak tehát azelőtt kiállni az útból, amiben a kerék is nagyot döccent?
231.	970. mivel dobálóznak a gyerekek az országúton?
232.	978. Mi az a kis állat, ami az ember (kislányok) hajában szokott lenni, ha nem tartják tisztán?
233.	979. Régi katonák is szokták mesélni, csak úgy nyüzsögtek bennük a...
234.	980. Akinek tetűje van, arra mit mondunk, hogy milyen?
235.	987. Ami a szomszéd óljában van, az a szomszédnak a...
236.	1011. Van egy tornyokban, romos helyeken lakó nagy szemű, puha tollú, éjjeli madár. Huhogó hangot ad ki. Mi az?
237.	1012. Azt mondom: az este láttam röpködni egy...
238.	1016. Mi az, amiből a marha eszik az istállóban?
239.	1018. Ha nagyon meg van rakva szekér, azt mondják: ezen a szekéren igen nagy a...
240.	1019. Ha eltörik a szekér, azt mondják: látod, minék raktál rá akkora...
241.	1020. Azt mondják, ha az ember meghal, elszáll belőle a...
242.	1023. Amelyik malac megérte ezt az időt, arra mit mondunk, mennyi idős? Egy...
243.	1024. Valamit szombaton kellene megcsinálnom, de már nincs rá időm. Azt mondom: nem baj, majd megcsinálom a jövő...
244.	1025. Ha valaki minden szerdán megy be piacra, az nem mindennap megy be, hanem csak...
245.	1026. Mi lesz a porból az úton, ha esik az eső?
246.	1029. Mi az, amit teknőben dagasztanak, a kemencében megsütik, s mindennap esszük?
247.	1030. Ha éhes a gyerek, vág egy szelet...
248.	1031. Mi az, ami a levegőben röpköd? Fecske, veréb, stb.
249.	1035. Olyan mint a légy, csak a földön mászik?
250.	1039. Azt mondom: vettem a vásárban egy jó fejős...
251.	1044. Sokszor a kisgyerekek nem kanállal nyúl a tányérba, hanem csak úgy...

252.	1045.	Ha kanállal eszik a gyerek, akkor a kanalat mibe fogja?
253.	1046.	Ez a fej (mutatni), ez a hát (mutatni) ez pedig a... (mutatni: derék).
254.	1047.	A gyereket szokták fenyegetni: vigyázz, mert eltöröm a...
255.	1055.	Ha fát akarnak hozni az erdőből, azt mondják: elmegyünk az erdőbe egy kis...
256.	1060.	A földön van egy deszka. Ha rálépek, azt mondom: ráléptem erre a...
257.	1064.	Ha már felkelt a nap, már nem hajnal van, hanem...
258.	1071.	Mi ez, amin a papírok vannak?
259.	1072.	Honnan vettem most föl a papírjaimat?
260.	1073.	Hol ül a család ebédkor, vacsorakor?
261.	1074.	Ha megebédelték, felállnak, és elmennek az...
262.	1075.	A háziasszony mondja: kész az ebéd, üljete le az...
263.	1082.	Mi az, ami a férfiakon a kabát meg a mellény alatt van? (mutatni: ing)
264.	1083.	Ha az ember meg akarja mosni a hátát, előbb leveti az ő...
265.	1084.	Ez a rész a cipőmon mi? (mutatni: talp)
266.	1085.	Verettem a suszterral a cipőmre egy új...
267.	1086.	Azt mondjuk: a köves út eszi a csizma...
268.	1090.	Mi az első kettős ünnep tavasszal, amikor Krisztus feltámad?
269.	1098.	Mi az, amit a méhek gyűjtenek? Mi az az édes, sűrű folyadék, amit a teába is szoktak tenni?
270.	1099.	És, ha ezzel megkenik a kenyeret, az milyen kenyér lesz?
271.	1100.	Kérdezi valaki magától, hol lakik ez meg ez. Azt feleli: itt lakik a harmadik...
272.	1101.	Azt mondjuk: egy idegen ember ment be a szemközti...
273.	1115.	Átjön a szomszéd, és azt mondja: még jó, hogy messzebbre nem mentek el ezek a... (méhek)
274.	1118.	Öregek mondogatják: én már menni sem tudok, nem bír el már a...
275.	1119.	A gyereknek mondják: ha még egyszer idejössz, eltöröm a... (mutatni: lábadat)

276.	1120. Vagy az unokák mondják róla: a nagymamát már el se bírja a...
277.	1128. Mit dug az ember a zárba?
278.	1129. A kőműves nem ingyen dolgozik, hanem...
279.	1138. Mije az embernek az, ami idebent dobog?
280.	1139. A csecsemőről tudjuk, hogy gyorsabban dobog a...
281.	1140. Kit szeret legjobban a gyerek? Az anyját meg az...
282.	1141. Két pár csizmát hoz a gyerek. A kicsi az övé, a nagy meg az...
283.	1154. Egy családban van két gyerek. Egyik gyerek mije a másiknak? Azt mondjuk: ez a gyerek nagyon szereti a...
284.	1155. A mi gyerekünk mije a nagyszülőknek?